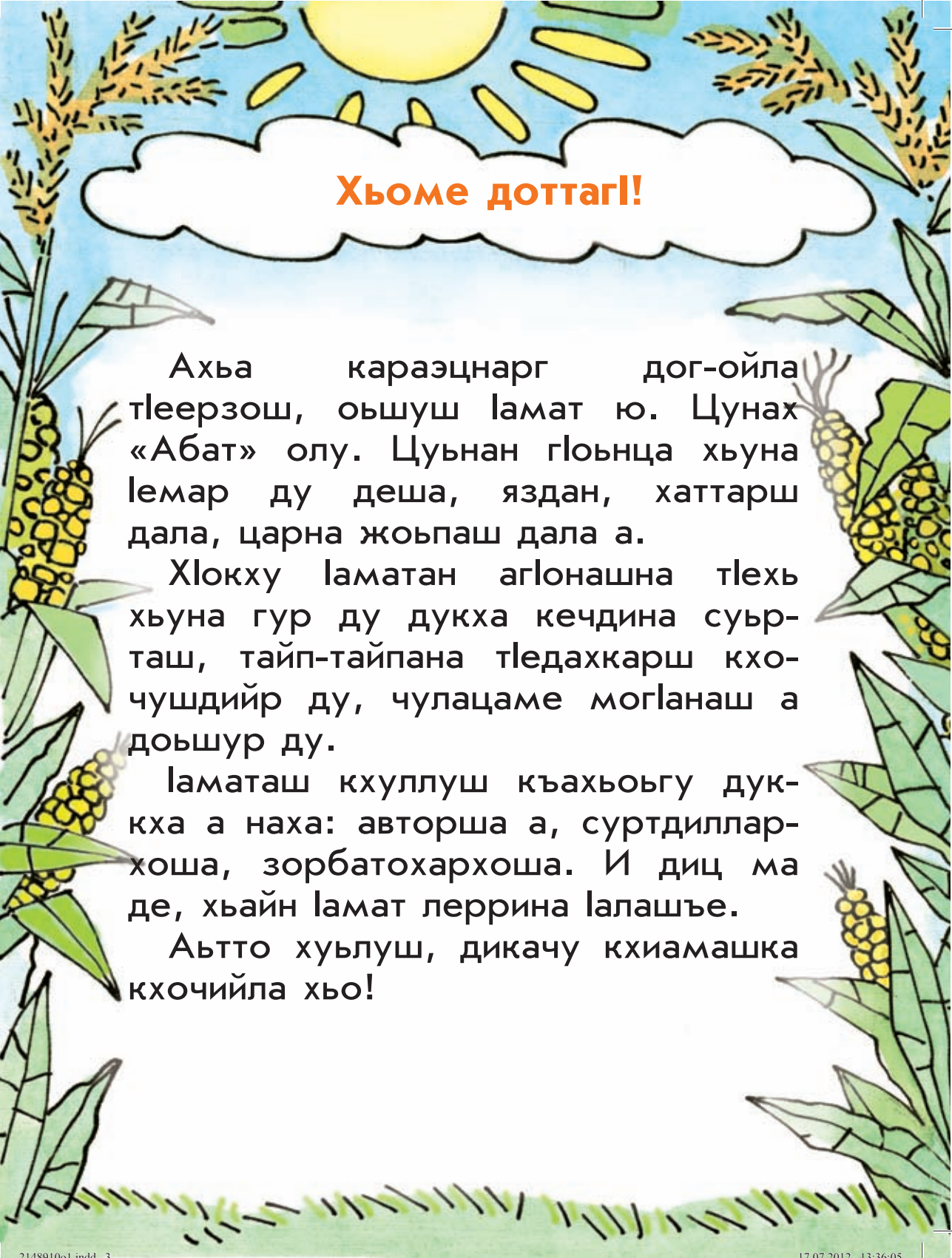

This document is part of The Vaynakh Vault archive
You can contribute right now to the conservation of our heritage at
vayvault.com

vaynakh
the vault

Хьоме доттаг!

Ахьа караэцнарг дог-ойла
тӀеерзош, оьшуш ламат ю. Цунах
«Абат» олу. Цуьнан гӀоьнца хьуна
лемар ду деша, яздан, хаттарш
дала, царна жоьпаш дала а.

ХӀокху ламатан агӀонашна тӀехь
хьуна гур ду дукха кечдина суьр-
таш, тайп-тайпана тӀедахкарш кхо-
чушдийр ду, чулацаме могланаш а
довшур ду.

Ламаташ кхуллуш кӀахьоьгу дук-
кха а наха: авторша а, суртдиллар-
хоша, зорбатохархоша. И диц ма
де, хьайн ламат леррина лалашье.

Аьтто хуьлуш, дикачу кхиамашка
кхочийла хьо!

1-ра урок

Вайн школа.

Суърте хъажа. Дийца, школехъ дуьххъарлера де дла муха дахара хъан.

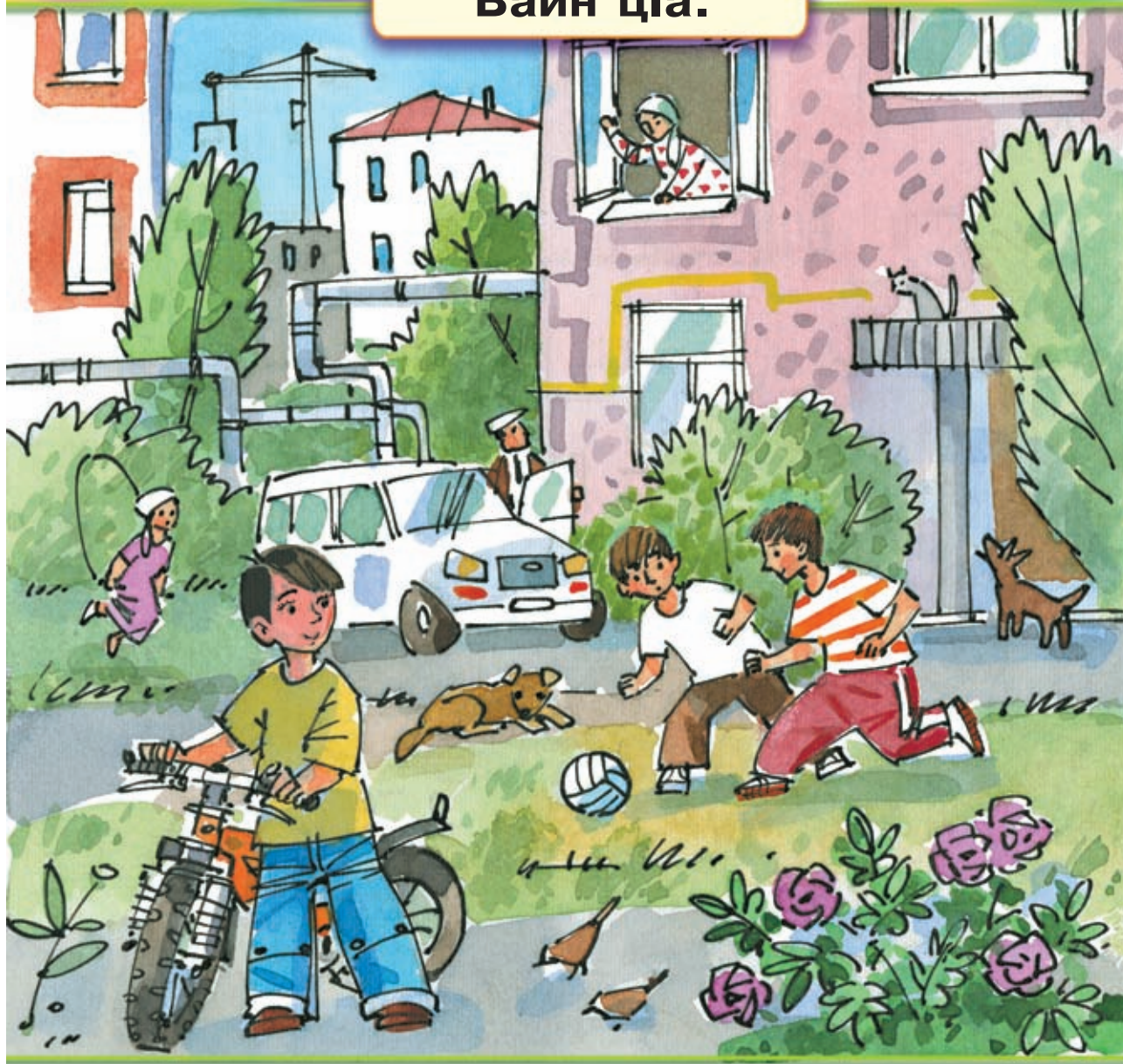
Школе воьдуш.

Дийца, хлун го хьуна суьрта тлехь? Некъал дехъа нийс-
довлий бераш? Кхетаде, галин урамашкахь муха лела веза.

2-гІа урок

Вайн ціа.

Дийца, суьрта тлехь хІун го хьуна. Хьайн ціе муха ю дийца.

Цахь.

Суьрте хъажа. Дийца, иза мила ву. Хлун деш бу доьзалехь берш? Дийца хъайн доьзалх лаций, айхъа суьйре дла муха хьо.

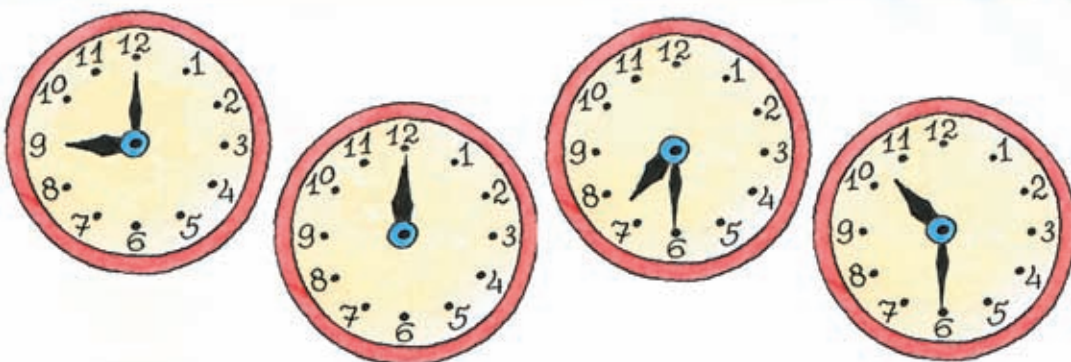
3-гІа урок

Іаламехъ.

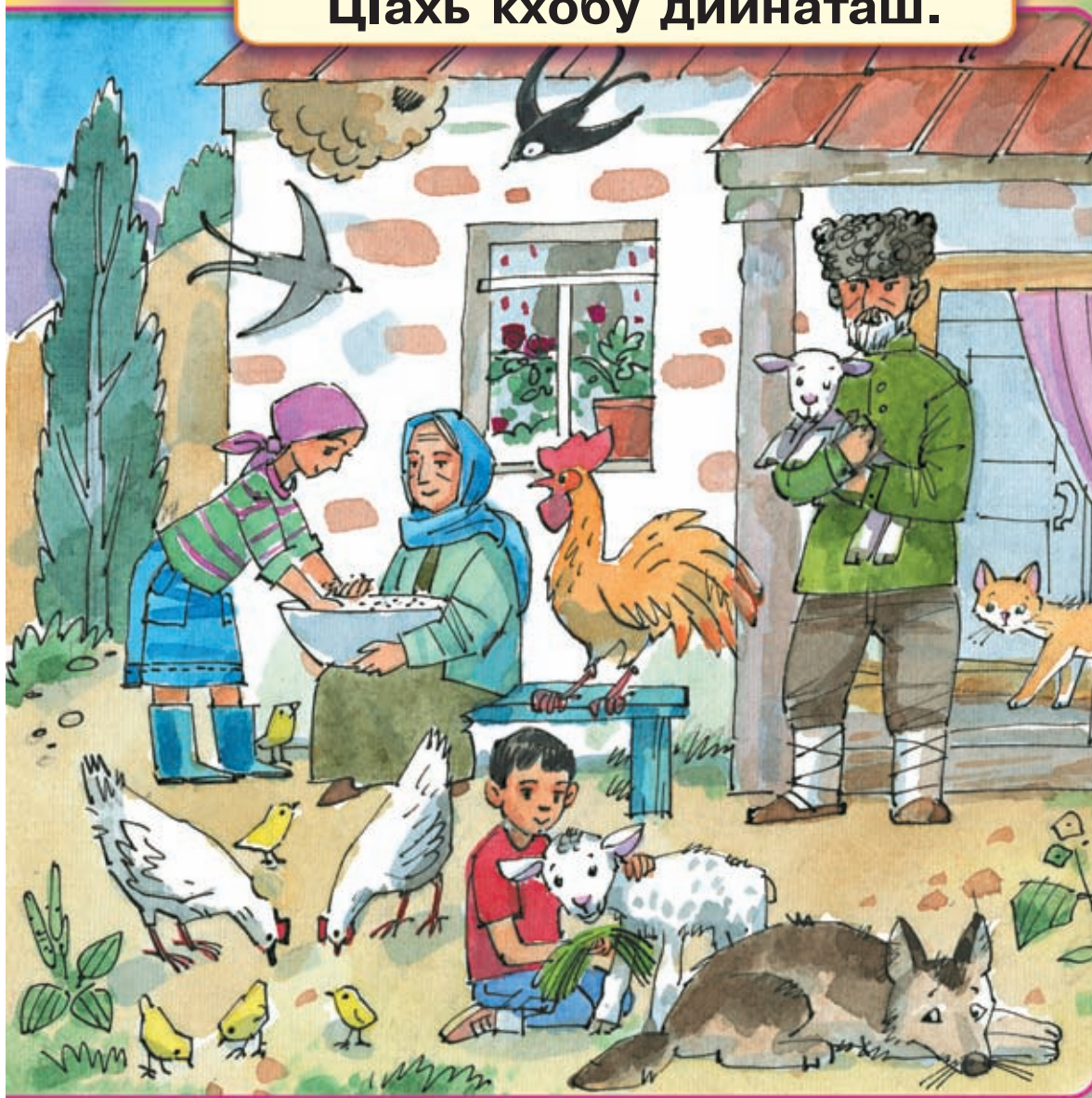

Шеран муълха хан ю хіокху суърта тіехъ? Муълха шеран хан еза хьуна, хіунда еза хьуна?

Де-буьйса а, церан хенаш а.

ЦІахь кхобу дийнаташ.

◆ Суьрта тІехь муьлха цІахь кхобу дийнаташ го дийца. ЦІахь кхобучех муьлха дийнаташ девза хьуна? Бераш хІун деш ду дийца.

Акха дийнаташ.

Дийца, хлорш муълха дийнаташ ду. Муълха акха дийнаташ
девза хьуна?

5-гІа урок

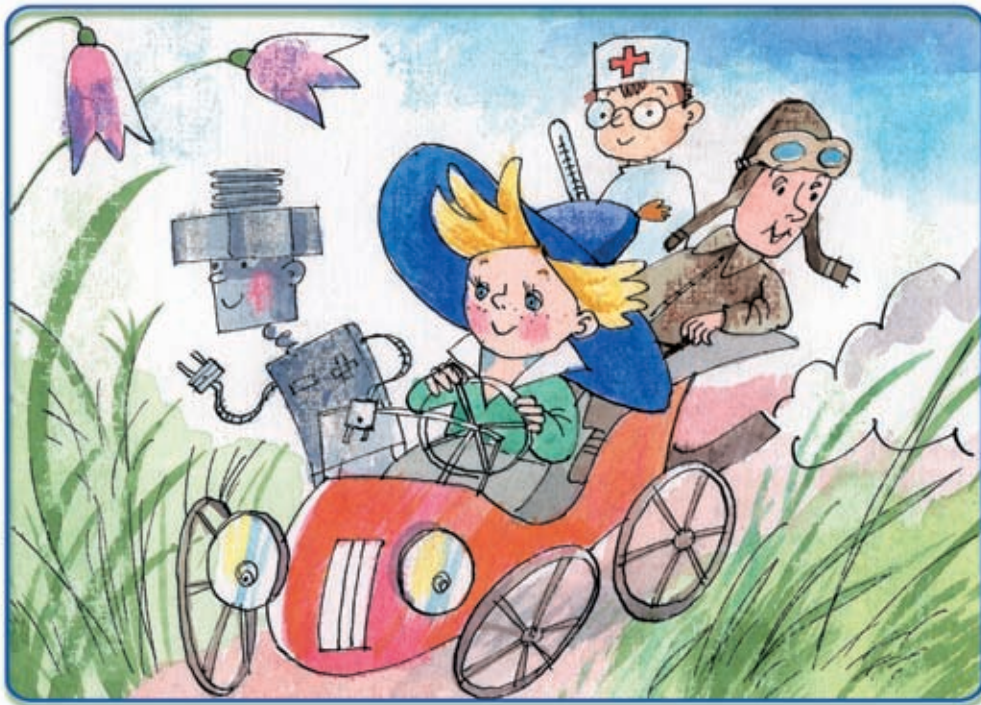
Туьйранаш дуьйцу, цаьрга ладугІу.

Хаал, хІорш муьлха туьйранаш ду. Царах муьлха хезна
хьуна, муьлха экран тІехь гина, муьлха ахьа дешна хила тарло?

6-гІа урок

Библиотекехь.

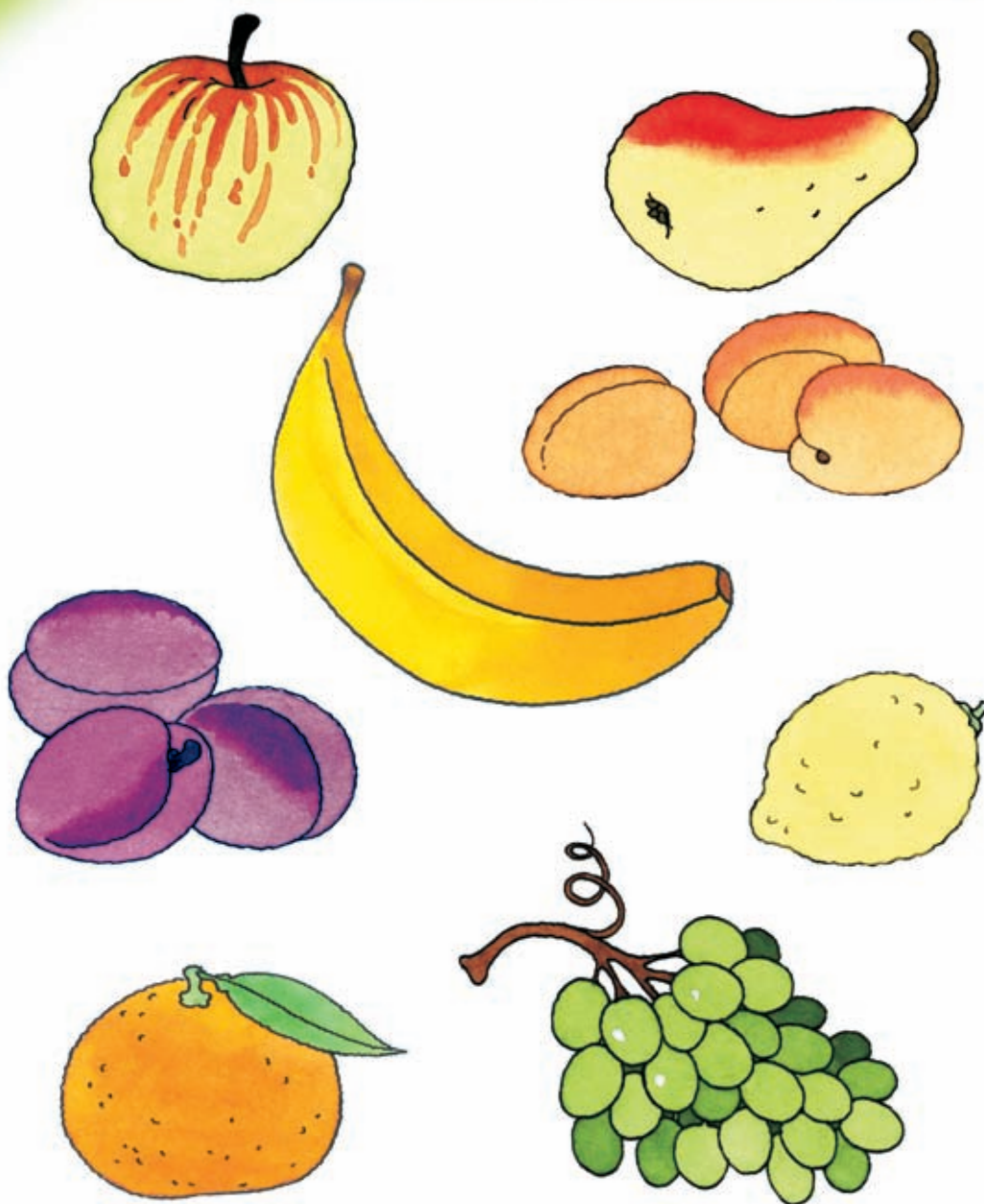
ХІара библиотека ю. Суьрта тІехь хьайна гуш дерг дийца.
Ткьа хьо хиллий библиотекехь?

Хлун ду «диканиг» а, «вониг» а.

Суурте хъажа. Кхетаде, кланта дина диканиг муылха ду,
вониг а муылха ду.

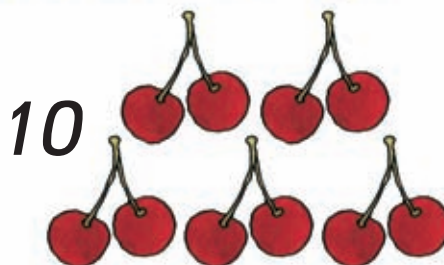
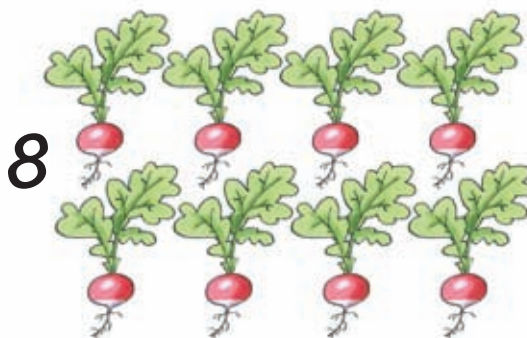
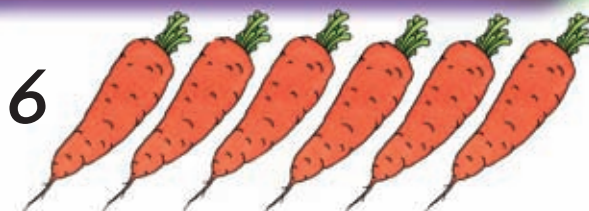
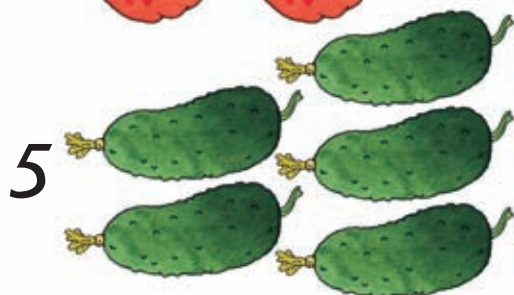
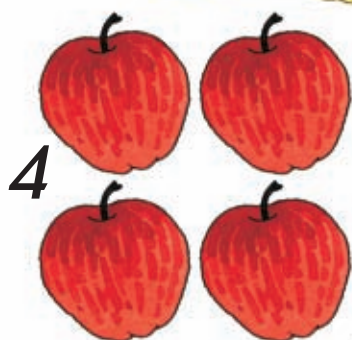
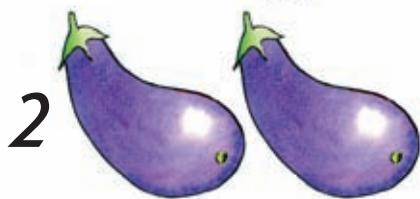
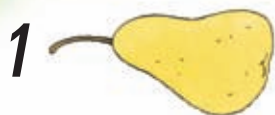
Стоьмаш.

Хасстоъмаш.

Дагардар.

Дагардан іема.

+

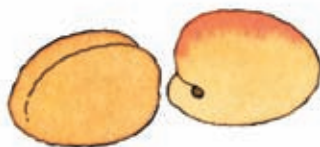
=...

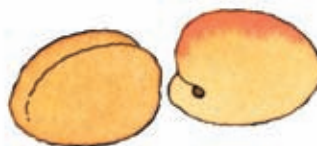
+

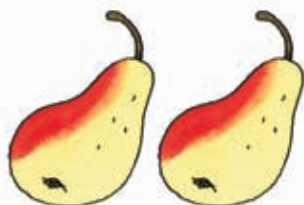
=...

+

=...

+

=...

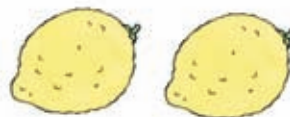
+

=...

+

=...

Юкъара дешнаш.

Суьрташка а хъажий, цаьрца догІу юкъара дешнаш ала.

Цхъаъ а, дуккха а.

Беснаш.

ЦІен

Можа

Бедо-сійна

Сійна

Баьццара

Мокха

Боьмаша

Іаьржа

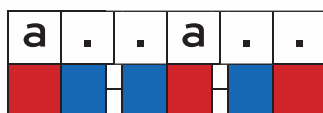
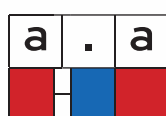
Беснаш.

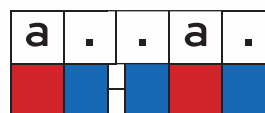
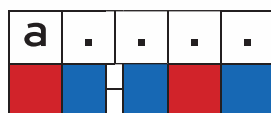
11-г1а урок

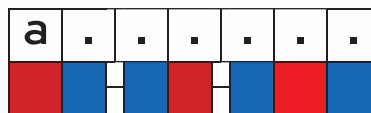
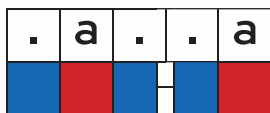
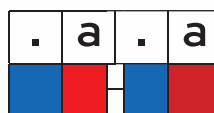
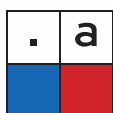
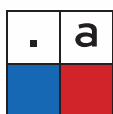
A a [a]

A a

_____ ? _____ .
 _____ ! _____ .

12-гIа урок

М м [м]

М м

ма ам

м	а	.	.
blue	red	blue	blue

м	.	.	.	а
blue	red	blue	blue	red

.	.	.	а	м
blue	red	blue	red	blue

.	а	м	.	а
blue	red	blue	blue	red

?

?

?

	а	м
blue	red	blue

M	.	.	.	.	.
blue	red	blue	white	blue	red

			?
			.

M	.	.	a
blue	red	white	red

M	.	.	.	a	
blue	red	blue	white	blue	red

M	.	.	.	a	.
blue	red	blue	white	blue	red

M	a	.	M	a	.
blue	red	blue	white	blue	red

13-гIа урок

у у [y]

а	у	ау	ya
ам	ум	ма	му

_____ ? _____ .

_____ ! _____ .

	у	.	а
blue	red	white	red

.	у	.	у
blue	red	white	red

у	.	.
red	blue	blue

.	у
blue	red

.	у	.	.
blue	red	blue	blue

.	у
blue	red

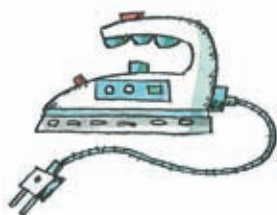
.	у	.
blue	red	blue

А-ма Му-му У-ма

_____ ? _____
 _____ ! _____

у

.	.	у

.	у	.	.

.	.	у

14-гIа урок

О о [о]

О о

ма	му	мо
ам	ум	ом

о	.	а	м

.	о	.	.	а	.

.	о	.	а

.	о̄	.	а

деха	доца
Аа	Āā
Уу	Ūū
Оо	Ōō

.	о	.	.

.	о	.	а	м

.	o	M

.	o	.

.	o	.

_____ ? _____ .
 _____ . _____ .

15-г1а урок

И и [и]

и и

ма	му	мо	ми
ам	ум	ом	им

Аа	Āā
Уу	Ūū
Оо	Ōō
Ии	Īī

и . у

. а м и

4

. и .

. и .

м и . а .

. и . .

. и .

. и . . а .

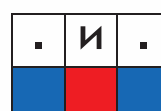
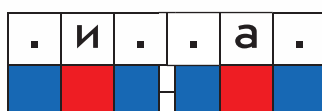
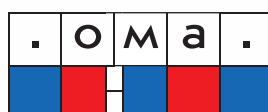
Дийцар хлottaдe.

_____ ?

_____ .

_____ .

16-гІа урок

Л л [л]

Л л

ал	ол	ул	ил
ла	ло	лу	ли

.	а	.
■	■	■

.	.	о	л
■	■	■	■

л	а	.
■	■	■

?	л	.	.	а
■	■	■	■	■

?	л	у
■	■	■

?	л	о	.
■	■	■	■

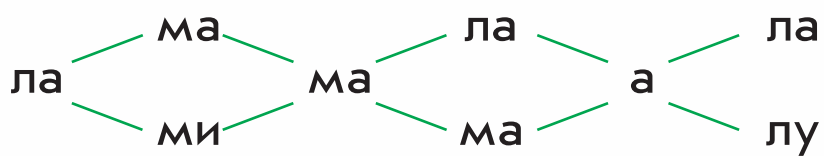
лам
лом

ла-ми
ми-ла

мол-ла
мо-лу

а-лу
Лу-ла

у-ла
ил-ли

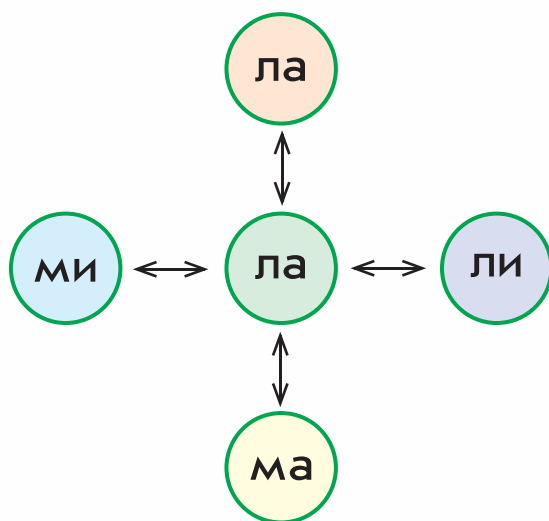

Кхолла дешнаш.

а-■ ■, а-■ ■, ил-■ ■, ли-■ ■

Лечкъаргех ловзар.

17-гІа урок

С с [с]

С с

→	ас	ос	ус	ис
↓	са	со	су	си

.	а	с

.	а	.	с	а	л

с	а	.	.

?

.	а	л	с

?

с	а	.	а

?

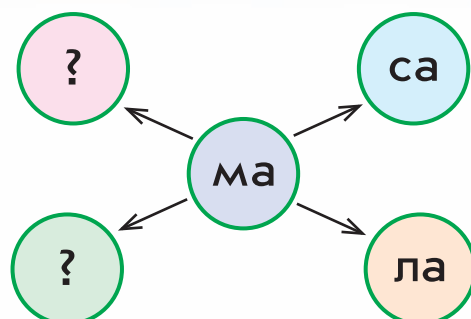
м	а	.	с

Ис-лам
Му-са
Са-ла-му

са-лам
ил-ли
лам

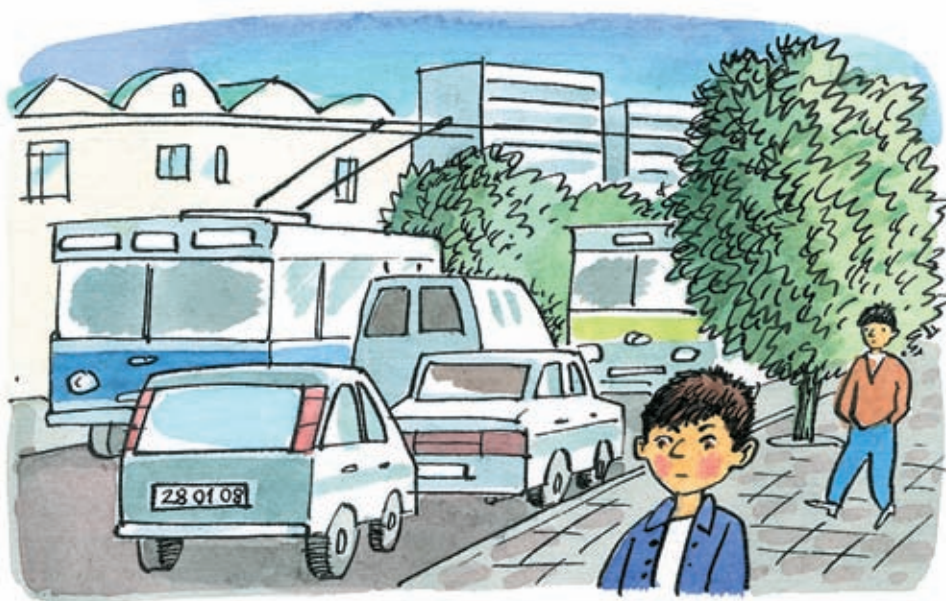
сом
ма-ла
ла-ма

Са-ла-мус са-лам ло.
Ис-ла-ма ____ ____.
Ла-лас ____ ____.

Дийцар хлоттаде.

Дукха хъан олу?
Аз [с] юкъахь долуш даладе масалш.

18-гІа урок

Р р [p]

Р р

→	ар	ор	ур	ир
↓	ра	ро	ру	ри

р	о	.	.	а	.
■	■	■	■	■	■

.	.	.	.	а	.
■	■	■	■	■	■

.	а	р	а
■	■	■	■

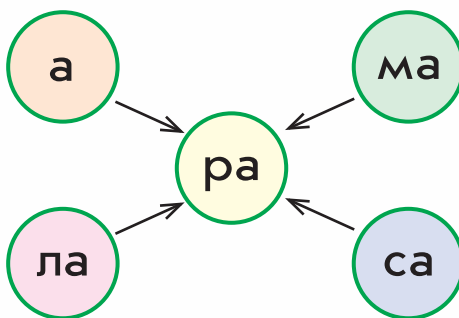
?	.	у	р
■	■	■	■

?	р	у	.	.	а
■	■	■	■	■	■

?	.	о	р
■	■	■	■

урам
орам
мор

Ру-ми-са
Ир-са
Ми-сар

Ма-сар
Ру-ми
Са-ла-му

Су-ли-ма
Му-са
Ис-лам

Му-са, Ис-лам ____ .

Лам ____ .

____ .

лам → л ■ м → л ■ р → л ■ р

мор → к ■ р → ■ р

19-гIа урок

Х х [х]

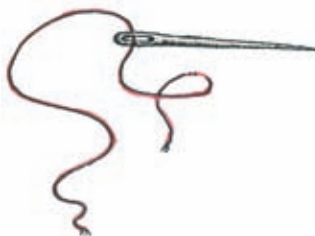
Х х

→	ах	ох	ух	их
↓	ха	хо	ху	хи

х	о	р	.	а	.
■	■	■	■	■	■

м	а	х	а
■	■	■	■

х	о	х
■	■	■

хох
ма-ха
ха-ам
мар-ха

ло-ха
ло-ху
ла-ра
аха

Мар-ха
ху-дар
хор-сам
хи

си-ха
ла-ам
ха-ло
ма-ло

си — ха
— ра
— лам

Са — ламу
— март

са — ра
— лам

20-гІа урок

Б б [б]

б б

→	аб	об	уб	иб
↓	ба	бо	бу	би

.	о	р	б	а	.
■	■	■	■	■	■

б	.	л
■	■	■

б	.	р	.	а
■	■	■	■	■

б	.	р	а	.	а	м
■	■	■	■	■	■	■

б	и	р	.	о	л	а	.
■	■	■	■	■	■	■	■

?

б	у	.	а
■	■	■	■

б	а	.	.	а
■	■	■	■	■

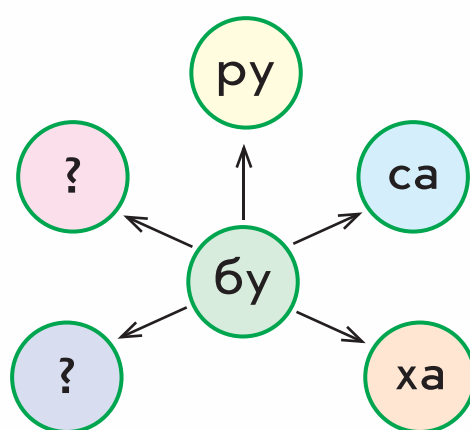
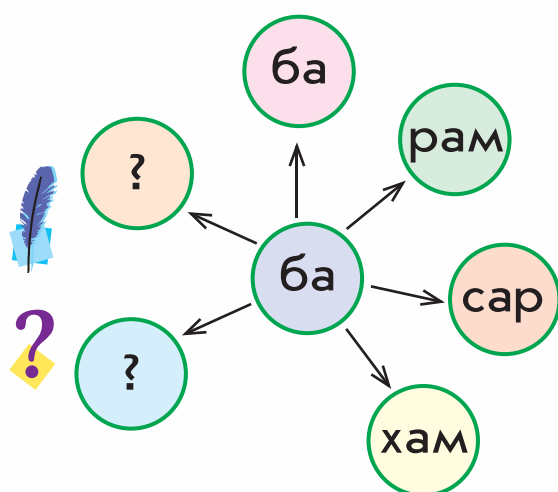
б	о	р	.	а	л
■	■	■	■	■	■

ба-ба
ба-сар
ха-бар
бас-ма

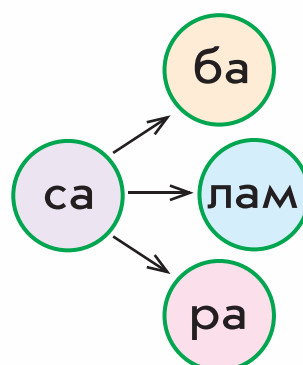
бу-ру
бо-ра
би-ра
буо

со-бар
бам-ба
бал
ба-хам

ха-ар
си-ха
ба-рам
ба-сар

ал-сам
мас-са-ра
мас-се-ран

Дукха хъан олу?

Аз [б] юкъахъ долуш даладе масалш.

21-гІа урок

Д д [д]

Д д

ад	од	уд	ид
да	до	ду	ди

д	и	.
■	■	■

д	а	х	.	а
■	■	■	■	■

б	а	д
■	■	■

?	.	а	д
■	■	■	■

?	с	е	д	а
■	■	■	■	■

?	д	.	х	.	а
■	■	■	■	■	■

да
да-да
ба-ба
ма-ма

А-дам
Ма-да
Мар-ха
А-ду

дар-ба
да-хар
да-ма
ха-бар

Дешнаш кхолла.

ха-(...)	да-(...)	дар-(...)	Ду-(...)
ху-(...)	ду-(...)	бу-(...)	да-(...)
бо-(...)	си-(...)	ба-(...)	Да-(...)

Да-дас болх ма-са бо.
А-бус да-ди-а ____ до.
Болх ____ ____.
Массара ____ ____ ____.

да • да • ма • ди • ка •

22-гІа урок

Е е [э], [йэ]

Е е

→	ла	му	со	ри	ха	би	ду
↓	ле	ме	се	ре	хе	бе	де

е	х	.

.	е	.	а	.

м	е	л

?	б	е	л

?	.	е	.	.

?	.	е	.	.

ме-ла
ме-да
бе-дар
бе-рам

ре-ма
хе-хо
сем-са
е-а-ра

е-са
е-ха
ле-ла
бе-а-ра

сер-ло
сир-ла
се-да
бе-дар

бе — дар
рам

хе — хо
дар

Се-ли-мас хи де-а-ра.
А-да-ма бе-рам би-и-ра
И — ба-ра.

3 4 1 2
кх а б а

3 4 1 2
л а м а

Хлетал-метал.

Биъ ловзуш, шиъ луттуш, цхъаъ ластош ерг.

23-гІа урок

Н н [н]

Н н

ан	он	ун	ин	ен
на	но	ну	ни	не

н у .

. . н . а л и

л а н

м . н . а

б е н

н . . р

дин	наб	хан	ле-ри-ра
бун	нар	нох	ле-ри-на
бен	нур	нах	нал-ха
нана	нус	Нил	мол-ха

А-ну	И-на	Ну-ра	И-ман
И-ман	Ни-на	Нур-се-да	Ис-лам

Сур-хос, Су-ли-мас бен би-ра.
 Сур-хо _____.
 Су-лим _____.

х(?)дар м(?)лха б(?)рам б(?)сар

Дош кхолла.

лан → ■ ан → ■ ан → ■ ан

24-гІа урок

Т т [т]

Тл т

→	ат	от	ут	ит	ет
↓	та	то	ту	ти	те

т у . а р

т е . т а р

. а м а т

. е т а р

? т а р с а л

? . о т а

бат
а-бат
та-са
то-су

и-ту
ботт
топ
Ти-мур

та-та
та-тол
Су-ли-ма
Ма-та

Та-ма-ра
Та-му-ра
Сул-тан
Се-ла-сат

нитт
дитт
итт
исс
тур

син-тар
ти-дам
тал-ла
тел-ли-ра
тал-лар-хо

сат-та
ат-та
тхо
тур-мал
у-рам

Да-дас су-на а-бат е-а-ра. Аса абат
Хедина е-ли-ра. Хе-дас се-да-нан сурт
дил-ли-ра. Се-да сир-ла ба-ра. Хе-дас
се-да-нан сурт де-де-на де-ли-ра.

Цхъана дашах маситта хуълу.

ТАЛЛАРХО

д'итт

а'бат

т'а'лла

25-гІа урок

В в [в]

В в

→	ав	ов	ув	ив	ев
↓	ва	во	ву	ви	ве

.	о	в	р

.	о	в

7

в	а	р	.

?

в	и	л	с	.	е	т

?

.	.	о	в

Ва-лид хе-лха во-лу. Се-дас во-та ту-ху. Хел-хар ди-ка до.

ва

ва-ха

ва-да

во

во-ла

во-та

Ве-да-на

Се-са-на

Ва-ран-да

тхов

вирд

вор-да

Де дов-ха ду. Малх бов-ха бу.
Мал-хо дох-до лат-та. Мал-хо вох-во
массо а. Мал-хо хи а дох-до. Хи дов-
ха ду.

ворда ~~д~~ → тВалид ~~в~~ → хВисита ~~в~~ → й

Цхъана дашах маситта хуьлу.

СЕЛХАНА

26-гІа урок

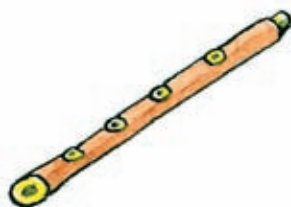
З з [з]

→	аз	оз	уз	из	ез
↓	за	зо	зу	зи	зе

х	о	з
■	■	■

з	у	р	м	а
■	■	■	■	■

з	.	у	.	а
■	■	■	■	■

Дешнаш ала. Схемаш хїттае. Предложенеш хїттае.

за-за
о-за
борз
моз
куз
аз

за-ма
мо-за
са-лаз
мор-за
мер-за
мор-зах

ла-маз
наз-ма
зар-зар
Зух-ра
Ра-зет
За-рет

Зи-на
За-ма-ни
Рам-зан
лов-за
лов-зу
лов-зар

Дийца, хлун го хьуна суьрта тлехь. Хьуна езий футбол?

Адамийн цлрш доккхачу
элпаца язйо.

Зарет → ■арет → ■арет → ■азет

мо • за • за • ма • ха • за

27-гІа урок

Й й [й]

Ў ў

лай ий ай уй ий

й	.	.

б	а	й	р	а	.

с	а	й

? м а й д а ?

--	--	--	--	--

т а й н и .

--	--	--	--	--

? й о .

--	--	--

сий
сай
лай

йо-за
йов-ха
йов-за

йи-на
йис-на
йи-та

йис
нуй
йол

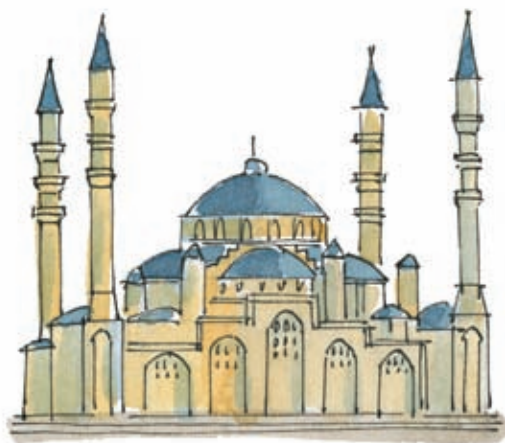

бай	буй	дай-ра	дов-за
тай	дуй	бай-ра	дий-нат
вай	куй	тай-ра	а-на-йист

О-ха йо-за-нан болх би-ра. Йи-ситин а, Ий-манан а йо-за ха-за ду.

Безам лойла,
Тешам лойла,
Вайна массарна
Ирс а лойла.

йов за ма ха ра

тай ~~т~~ → б
куй ~~к~~ → н

буй ~~б~~ → д
йовха ~~х~~ → з

28-гІа урок

К к [к]

ак	ок	ук	ик	ек
ка	ко	ку	ки	ке

к	е	м	с	а	.
■	■	■	■	■	■

к	о	.	а	с	т	а
■	■	■	■	■	■	■

ка	ки-са	Мак-ка	кад
ка-ра	ста-ка	ко-там	кор
кар-та	куй	кий-ра	ков
кор-та	ко-мар	кор-та-ли	керт

Вина мохк мазал мерза бу.

Мал-кан	мохк	да-хар
Ба-на-ти	Дай-мохк	у-рок
Ас-лан-бек	мер-за	кор
Ма-ли-ка	дах-ка	ки-ра

Кавказ.

Тхо Кавказера ду. Тхуна еза тхайн
Кавказ. Тхан мохк хаза бу.

Кавказ — тхан Даймохк бу.

Кавказ тхан безам бу.

Тхан сирла ойна — тхан Даймохк бу.

Дала и тхуна белла бу.

Хиттае предложенеш хлокху дешнашца.

дахка → д ■ хка → д ■ хка

сай → ■ ай → ■ ай → ■ ай

29-гІа урок

П п [п]

П п

→	ап	оп	уп	ип	еп
↓	па	по	пу	пи	пе

п о л л а

п и й л

п о н д а р

б а п п а

п е . а м а .

пол-ла
поп-пар
пон-дар

пас-та
палс
пар-та

пен
поп
па-зат

Нап-сат
Йи-са-ма
Па-дам

Дешдекъах дешнаш кхолла.

дах-(...)

пол-(...)

йов-(...)

бап-(...)

ко-(...)

па-(...)

Пису.

Ру-ми-син, Са-ла-мун ха-за пи-су
ду. Ру-ми-сас пи-су-на хи де-ли-ра. Пи-
су-на пол-ла ги-ра. Пол-ла бе-ди-ра.

— Бада, полла! Полла боду.

30-гIа урок

Э э [э]

Э э

Э ЭВ ЭМ ЭТ ЭС

Э	С	А

Э	М	К	А	Л

?

Э	Т	К	А

?

Э	В	Л	А

э-са
э-ла

эм-кал
э-ли-ра

эв-ла
э-хи-ра

эт-ка
эс-кар

Караде сурт:

Эми
эмкал
эса
эскархо
этка

Эса.

Тхан э-сий ду. Аса э-са-на йол ло.
Э-со юу сий-на йол. Э-ни-сас ат-та-на
а, э-са-на а хи ло. Э-са ха-за ду.

Ат-то э-са ди-на. Э-са э-са-ла ду.
И-за си-ра ду. Э-са ха-за лов-зу. Э-са
до-ду. Э-дас э-санах Ми-ми э-ли-ра.

Цхъана дашах маситта кхолла.

ЭСКАРХО

31-гІа урок

Ш ш [ш]

Ш ш

аш	ош	уш	иш	еш
ша	шо	шу	ши	ше

ш у р а

ш о в д а

? ш а д а

? ш а п т а л

ш и ш а

с т а й ш

ша
ша-да
шов-да
шот

де-ши
Де-ши
де-шар-хо
шар-шу

йи-ша
мар-шо
ва-ша
шар

ма-шар
ше-кар
ши-ра
ши-ша

де-шар
ор-шот
ве-шин

Шам-суд-ди
Ша-руд-ди
Ша-ха-дат

дитт — дитташ

шовда — ?

лор — ?

кор — ?

ведар — ?

Тхо шко-ле да-ха-ра. О-ха мас-са-
ра ди-ка дий-ши-ра. Э-си-лас бай-таш
йий-ши-ра.

Тху-на тхайн школа е-за.

Дагахь ламае.

Машар.

Машар ларбан беза,
Наной ирсе хилийта.
Машар ларбан беза,
Латта хаза хилийта.
Машар ларбан беза,
Бераш ца делхийта.
Адамаш, ларбе машар!

32-г1а урок

Ц ц [ц]

Ц ц

ац	оц	уц	иц	ец
ца	цо	цу	ци	це

ц а ц а

ц и ц и .

б у ц

ц . о . а л

Дийца, муха кхета хьо хлокху дешнех.

Дешар — серло, цадешар —
бода. Довха худар даа атта дац.

дарц
борц
вац

ци-цаш
цам-за
час-тар

буц
нуц
куц

цел
дарц
цирк

ца-на
ца-ца
ци-циг

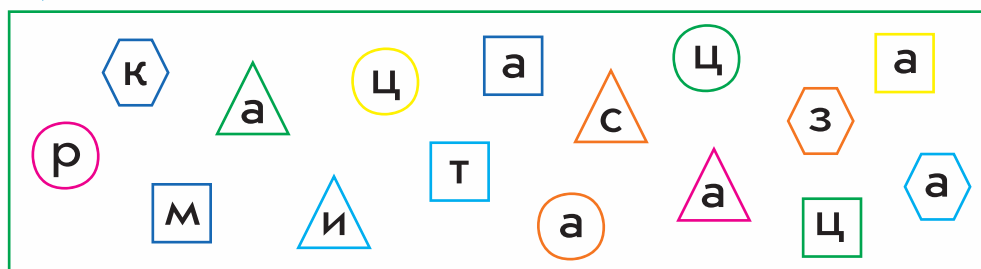

Цициггий, дахкий.

Тхан Пи-су диж-на да-ра. Дах-ка да-
ма да-а бе-а-ра. Пи-су-на ха-а-бе-ли-
ра дах-ка. Иза са-ма-де-ли-ра. Бе-ди-
ра дах-ка. Пи-сус иза ца ле-ци-ра.

Дешнаш хиттаде.

буц → ■ уц → ■ уц

33—34-г1а урокам

l l [l]

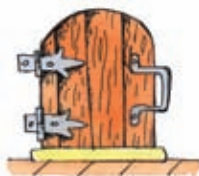
al	ol	yl	ил	el
la	lo	ly	ли	le

l	a	x	a	p
blue	red	white	red	blue

m	a	l	a	p
blue	red	white	red	blue

n	e	l
blue	red	blue

b	a	l
blue	red	blue

l	a	.
blue	red	blue

ly	лий-са	ly-мар	la-са
la	ма-lар	лус-ман	le-жаш
lad	bal	la-ша	lov
lam	le-дал	la-са	ба-lар
vol	le-ла	лай-шат	nel
yo!	blap	la-хар	dal

Дешдекъах дош кхолла.

а-(...)	им-(...)	ма-(...)	ла-(...)
ла-(...)	лус-(...)	лу-(...)	са-(...)
не-(...)	ла-(...)	мас-(...)	ма-(...)

Іай.

Іа хаза а ду, шийла а ду. Іай луо шорта ду. Іумарний, Іайшатний хаза-хета Іай ловзуш. Іумара салаз хохку. Іайшата лайн баба йо. Іелас а хохку салаз. Іумаран а, Іелин а довха каранаш ду. Іайшатан а ду довха каранаш а, бовха куй а. Іза тахана шел ца ло. Хина ша бина. Ша шера бу.

Іахарий.

Іийсан ялх Іахар бу. Цо Іахарий Іалашдо. Цо царна дика Іуналла до. Іийсас Іахаршна кест-кеста буц ло. Цара иза дика юу. Цо царна шовданан хи маладо. Іахарий хаза ловзу. Іумарна Іахар дукхабеза. Іу хила дагахь ву иза.

- Іодика йойла!
- Іодика Дала йойла!
- Марша гІойла!
- Марша Дала дойтийла!

35-гІа урок

ь [—]

б

ль дь нь рь

а	л	ь	б	о	м
■	■	■	■	■	■

т	е	т	р	а	д	ь
■	■	■	■	■	■	■

б	о	л	ь	н	и	ц	а
■	■	■	■	■	■	■	■

к	о	н	ь	к	е	ш
■	■	■	■	■	■	■

Эльб-рус
Эль-за
Аль-берт
Аль-би-ка

аль-бом
тет-радь
конь-кеш
то-карь

боль-ни-ца
ма-лар
пол-ла
сле-сарь

Іайшат.

Нанас Іайшатна тетрадь а, альбом а
ийцира. Іайшата хаза сурт диллира. Ва-
шас Іайшатана конькеш еара. Іайшата
конькеш хихкира.

Караде сурт. Схъайла, хлун го хъуна суърташ тлехъ?
ДІаязъе дешнаш тетрада тІе.

ъ [ъ]

ъ

2

ш	и	ъ
■	■	■

3

.	о	ъ
■	■	■

4

д	и	ъ
■	■	■

5

п	х	и	ъ
■	■	■	■

пхиъ
шиъ
диъ

ди-на
диъ-на
паль-то

Ас-маъ
Іай-наъ
Зал-паъ

Асмаъ.

Асмаъ а, Іайнаъ а деша яхара. Тахана Іайнаа дика дийшира. Цо сих-сиха пхеаннаш доху.

— Мама, суна тахана пхиъ диллина.
Нанна хазахета, цо хастайо Іайнаъ.

Шель — елла
хазъ — ?
маль — ?

злокъ — еттарг
шокъ — ?
диъ — ?

Іа.

Хазъелла аре. Бераш арадевлла лов-
за. Іайшат а, Іийса а ллайн-баба еш бу.
Ллайн-баба хаза хилла. Іимран салаз
хохкуш ву. Іелас конькеш хохку. Хаза
ду Іай!

Цхъана дашах маситта хуьлу.

Х А З Ъ Е Л Л А

5 → **4** → **3** → **2** → **1**

Хь хь [хь]

Хь хь

→	ахь	охь	ухь	ихь	ехь
↓	хьа	хьо	хьу	хьи	хье

хь	а	.
■	■	■

хь	о	з	а
■	■	■	■

б	.	хь	и	.
■	■	■	■	■

?

ц	хь	о	.	а	л
■	■	■	■	■	■

?

п	хь	а	.	а	л
■	■	■	■	■	■

хьо-за
хьай-ба
хьо-за
хьа-ша

хьос-там
хьа-рам
хьа-нал
хье-сап

Махь-муд
Хьа-ва
Мохь-мад
Ахь-мад

Хьер.

Ахьмада хьерахь болх бо. Иза хьар-
хо ву. Хьер эвла йистехь ю. Иза ан-
нех йина ю. Цигахь до ахьар а, дама
а. Мохьмаддий, Хьамзаттий хьера ва-
хара. Царна хиира, хьеро болх муха
бо.

Эсамбаев Махьмуд.

Эсамбаев Махьмудна бер долуш хе-
нахь а дезара хелхарш. Дика хелхаво-
лура иза. Дика артист а хилира иза.
Вайн махкал арахья а девзара цо ден
хелхарш. Цунна дезара массо а ада-
маш, цо лорура церан культура а,
Iер-дахар а.

Кх кх [кх]

Кх кх

акх	окх	укх	икх	екх
кха	кхо	кху	кхи	кхе

кх	о	кх	а
■	■	■	■

.	а	б	а	кх
■	■	■	■	■

?	кх	о	р
■	■	■	■

кх	.	ш
■	■	■

с	.	р	а	м	с	е	кх
■	■	■	■	■	■	■	■

кхо-кха
ал-кханч
ме-кха
кхаз

кхор
кха-кха
кхоъ
кхаъ

кхал-лар
ме-кха
кхай-кхам
хьо-за

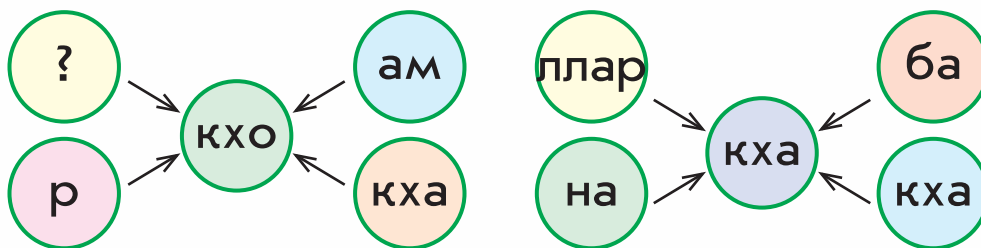
Олхазарш.

Кхокхас лалашдо олхазарш. Цо цар-на хлу тосу. Кхокхина девза олхазарш: кхокхий, алкханчий, лайн-хьозий, аттйоккхий, хьозий. Цу олхазарийн тайп-тайпана беснаш ду. Цунна хазахе-та олхазарш.

Педуза дош.

кхокха — мо-(...)	кхакха — ла-(...)
кхана — кха-(...)	кхаъ — кх-(...)
кхоллар — кхал-(...)	кхема кхе-(...)

Алкханч а, аттйокх а.

Хьамзатана хьоза хааделира. Цунна алкханчан аз девзира. Цо цунна бен бира. Хьамзата алкханч кхебира, борц а, хи а луш.

Берашна аттйокх екаш хезира. Царна аттйокхан аз хазахийтира.

Тхан бешахь йолу хьаьрмак. Кхезарш а йовлу тхан бешахь. Хьаьрмак, кхезарш дарбане ораматаш ю.

Муш — беха, хабар — доца.

40—41-гІа урокат

Къ къ [къ]

Къ къ

акъ	окъ	укъ	икъ	екъ
къа	къо	къу	къи	къе

къ	и	.
blue	red	blue

д	о	къ	а	р
blue	red	blue	red	blue

б	е	къ	а
blue	red	blue	red

м	.	л	къ	а
blue	red	blue	blue	red

къам
до-къар
э-къа

къо-лам
къор-за
къо-на

му-къам
бе-къа
де-къа

букъ
лекъ
мукъ

Тледуза дош.

кѣил-(...)

до-(...)

хѣо-(...)

кхо-(...)

кѣе-(...)

кхал-(...)

кха-(...)

кѣо-(...)

хѣар-(...)

Бешахъ.

Ма хаза ду бешахъ. Шорта дитташ
ду цигахъ. Бераша дитташна кир туху,
синтарш леладо. Цара гурахъ кхораш
а лахъадо бешахъ. Церан самукъадолу
цигахъ.

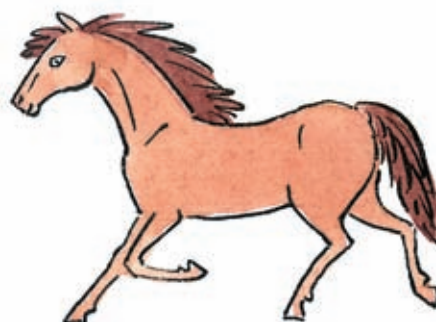
42-гІа урок

Г г [г]

Т 2

аг	ог	уг	иг	ег
га	го	гу	ги	ге

г о р г а л и

г о в р

га	дог	га-ли	ци-циг
ги	говр	ге-зиг	гор-га-ли
го	ду-га	Ги-ла-ни	го-маш
гу	лерг	Га-ли-на	гор-гам
ге	церг	Ге-на-ди	стаг
ага	диг	ман-гал	къиг

гор'гам'
х'ь'оза

д'ага
кх'ор

гомаш'
г'о'р'гали

гор-гам — гор-га-маш

ман-гал — ?

га-ли — ?

кхо-кха — ?

Говраш.

Хьамзатана дукхаезара говраш. Цо говраш а, бокъий а кхобура. Хьамзата луналла дора царна. Цо царна диканиг буц а лора, хи а маладора. Хьамзатан говраш андий, лекха, хаза кхиира.

Хлетал - метал хайла шуна:

Къеначу стеган говр.

Дашна юккъехь дош караде.

ГОРГАМ

43—44-г1а урокат

ГІ ГІ [ГІ]

Гу гу

→	агІ	огІ	угІ	игІ	егІ
↓	гІа	гІо	гІу	гІи	гІе

.	е	гІ	а	р	д	и	г
■	■	■	■	■	■	■	■

гІ	у	р	гІ	а	з
■	■	■	■	■	■

?	б	о	р	гІ	а	л
■	■	■	■	■	■	■

гІ	а	р	гІ	у	л	и
■	■	■	■	■	■	■

гІаз
гІант
до-гІа

кър-за
бор-гІал
гІу-такх

гІал-гІа
гІай-ба
гІов-тал

гІа-ба-ли
гІов-гІа
гІа-ла

Гала.

Тхо галахь дехаш-лаш ду. Тхан галахь дуккха а бошмаш а, дитташ а ду.

Галин урамаш хаза а, даккхий а ду. Урамашкахула лела адамаш а, маше-наш а.

Хъехаме дешнаш.

Къамел деш, Делах дуй ма баа. Делах кхера а кхера. Делан къинхетамах дог а ма дилла.

Аь аь [аь]

Аь аь

лаь	саь	раь	хаь	наь	таь	шаь
аьл	аьс	аьр	аьх	аьн	аьт	аьш

аь	р	з	у

б	и	р	аь	н	ч	и	г

?	аь	ш	к	а	л

?	н	аь	р	с

хаьа
лаьа
наьрс

маьн-га
аьх-ке
шаьл-та

маьж-диг
саьн-гар
аьр-зу

даьт-та
даьх-ни
лаьм-наш

Тедуза дош.

аьш-(...), аьт-(...), аьх-(...), аьр-(...).

Лаьмнашкахь.

Аьрзу лаьмнашкахь Ia. Иза доккха олхазар ду. Аьрзуно лоцу пхьагал. Вашас аьрзунан бен гайтира суна. Иза лаьмнашкахь бара. Цунна герга атта вахалур вац.

Тхо лаьмнашка экскурсе дахара. Лаьмнаш лекха а, сийна а дара. Лаьмнашкахь сирла шовданахь, мерза кхораш, Iежаш, бIараш дара. Оха масса-ра шовданан хи мелира. Эльбрусана лу гира лаьмнашкахь. Лаьмнашкахь хаза а, самукъане а дара.

Оь оь [оь]

Оь оь

боь | доь | гІоь | лоь | тоь

Оь	п	а

м	Оь	л	кь	а

г	Оь

оьр-си
оь-па
оь-ла
кха-на

доь-ла
тоь-ла
боь-ра
бе-къа

оь-гІаз-ло
доь-нал-ла
лоь-рал-ла
моьл-къа

Оьзда — оьздангалла

Дийца, хьо муха кхета кху дешнех.

ДоттагІ верг ваьлла, сту-етт
берг вайна. Аьхка Іиллиарг Іай
идда.

ДоттагIалла.

Сан доттагI гIалгIа ву. Адаман доттагI гIебарто ву. ГIазалин доттагI гIалгIазкхи ву. Оха доттагIалла леладо.

Сан доттагI оьрси ву. Иза Андрей ву. Андрейн да а, нана а льяраш бу. Андрейс дика доьшу. Тахана цо пхиь даьккхира.

лор — льяраш
стом — ?
стол — ?

лом — ?
сом — ?
гоь — ?

Сиха ала.

Мархий, Iалхий ловзош аьлха, боьлхуш бара лаха Ваха.

Довзал.

Тхан довзал боккха бу: сой, сан денаний, дендай, дай, наний, йиший, ваший. Сан да хьехархо ву. Цо хьоху оьрсийн мотт. Сан нана больницехь балхахь ю. Цо льоралла леладо. Со дешархо ву. Сан жима ваший, йиший ду. И шиъ берийн беша лелаш ду. Аса гю до сайн нанна: хи а дохьу, жимах-долу ваший, йиший лалаш а до.

Уь уь [уь]

Уь уь

туь | дуь | буь | куьй | буьй | суьй

н	уь	й	д	а
■	■	■	■	■

уь	й	р	и	г
■	■	■	■	■

?

т	уь	р	к
■	■	■	■

?

уь	с	т	а	гІ
■	■	■	■	■

куьз-га	куьрк	туь-ха	аьл-ха	оь-ла
туь-ка	туьрк	то-ха	нал-ха	оь-па

гуьй-ре	туьй-ра	уьй-риг
Іуьй-ре	буьй-ра	уьс-тагІ
суьй-ре	куьй-ра	буьр-ка
кхо-раш	хуь-лу	дуь-лу

Борззий, Iахаррий.

Хьуьнах шийла шовда мала баханера Iахар. Барзана гира иза. Борз Iахар баа лууш, тIеедире Iахарна. Амма Iу вара и дерриг а гуш. Цунна хааелира борз. Цо топ кхоьссира. Борз, кхера а елла, едире хьуьнхахула.

ХIетал-метал.

Бабас кхиош Iахар бу.
Цуьнан кочахь бекарг бу.
Ловзуш, уьдуш Iахар го.
Иза байча карабо.

3. Серганова

Жима эсий хаза ду,
Уьш Iалашдеш Хьава ю.
Цунна дукхадеза уьш,
Цо дажадан дуьгу уьш.
Куьйра дика бежлу ву.
Эсий лерина лелош ву.

Арахь довха де дара. Новкъахула
йог1ура йоккха стаг. Цуьнан карахь
дохьуш хих дуьззина ведарш дара. Ас-
лана схьайцира цуьнгара ведарш.

— Дела реза хуьлда хьуна! — элира
йоккхачу стага.

— Дела реза вайна массарна а хуьл-
да! — элира Аслана.

Хлетал-метал хайла шуна:

Хьуьн чохь а, арахь а кетар лелош.

51-г1а урок

Ч ч [ч]

ч ч

а	о	у	и	е
ч	ч	ч	ч	ч

к	о	ч
к	о	ч

ч	х	а	в	р	и	г
ч	х	а	в	р	и	г

б	у	р	ч
б	у	р	ч

н	е	х	ч	а
н	е	х	ч	а

а	х	ч	а
а	х	ч	а

ча
чам
ах-ча

бох-ча
нех-ча
ма-ча

ле-ча
лом
чарх

чов-ка
ча-да
чил-ла

Сой, сан наний гала дахара суна керла бедарш эца. Галахь дуккха а туьканашка дахара тхо. Сан нанас суна туьканара бедарш ийцира: коч, хеча, мачаш, куй.

— Гоза лелайойла! Дог диканца лелайойла!

пон-дар-ча

во - ?

зур - ?

Ча.

Бераш хьуьнах ловза даханера. Хьуьнхо Хьамзат а вара цаьрца. Царна ча хааелира цигахь. Уьш кхерабеллера. Хьамзата топ кхоьссира. Ча едир.

Новкъахула длайовдуш йоккха стаг хиллера. Цо шен бохча дожийнера. Бохчи чохь ахча дара. Жимачу Сурхона карийра бохча. Цо дладелира иза йоккхачу стаге.

Дагахь латтаде.

Нехан хлума схьазцар —
Дела цаларар ду.

Дашна юккъехь дош караде.

п.нд.рч.

ч.рх

.ст.гI

в.т.нч.

ч.м

ч.мз.

з.рм.нч

.хк.

.зд.

52—53-г1а урокан

ч1 ч1 [ч1]

ач1	оч1	уч1	ич1	еч1
ча	чо	чу	чи	че

ч1	а	р	а
■	■	■	■

ч1	е	г1	а	р	д	и	г
■	■	■	■	■	■	■	■

?	ч1	а	б	а
■	■	■	■	■

?	ч1	е	г1	а	г
■	■	■	■	■	■

чу
че
чо

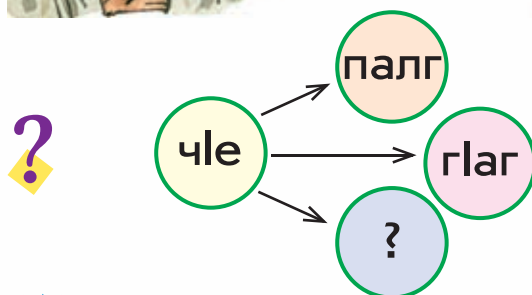
ч1уг
че-ниг
чо-да

г1а-бакх
ча-ра
ча-ба

Хьюнхахь.

Ерриг а акхарой
Хьаннашкахь еха.
Махкара олхазарш
Ду кхузахь дехаш.
Длаглуь ду уьш гена
Хьаннаш ца хилча,
Іалам а хир ду-кха
Ілаккха сов ирча.

Талхадов Хьамзат

Цхьана дашах маситта кхолла.

ЧИЕГІАРДИГ

54—55-гіа урокан

ТІ ТІ [ті]

Тіу тй

аті	оті	уті	иті	еті
тіа	тіо	тіу	тіи	тіе

ті	а	й

ті	а	у	с

ті	а	м

Хлоттае схема тетрадь тіхь.

тіа
тіо
тіу
тіулг

тіам
тіум
тіай
тіом

тіар-тіа
тіий-ріг
тіа-ра
кіи-ра

Тлаус, тлаус хъан хаза тлемаш
Суна го сих-сиха а гленах.
Хъуна тебаш Борзик ду,
Ас хьо цунах лардийр ду.

Коърта гала.

Тхо галахь дехаш ду. Тхан гала
лаамат хаза ю. Галахь йина керла
гишлош ю: больницаш, школаш, теа-
траш. Галихула охьадогӀу доккха хи.
Галин урамаш хаза ду. Тхан коърта
гала массо а галанал хаза ю.

Хлетал-метал хайла шуна:

Тлак-тлік, тлак-тлік,
Тлак-тлік, тлак.

Сиха доьду
Хьаьдда...

Со... кхуьуш ву,
Воккха хуьлуш,
Воглуш ву.

Тледуза дош.

тла-(...), уьй-(...), тлар-(...), кла-(...).

Суьртах лаций дийца.

Ж ж [ж]

Ж ж

аж	ож	уж	иж	еж
жа	жо	жу	жи	же

ж	і	о	в

м	аь	ж	д	и	г

?	ж	і	аь	л	а

?	і	а	ж

жа
жи
жа-ly
жи-жиг

Жов-зан
Мар-жан
Жов-хар
Ме-жед

жарж
харж
хаті
н1аьна

Да кертахъ болх беш ву. Хьамида
гю до дена. Цо жюьвнаца хьостамий
туху. Дас херхаца уй доху.

Хлетал-метал хайла шуна:

Хьоза а дац, йиш а ца локху,
Амма цхьаъ вогуш велахъ, хаам бо.

Хуьлу лаьржа, хуьлу расха,
Цуьнца воьдуш бере тов.
Езаш кхобу иза ас а,
Цунах олу чехка...

Хуьлу иза онда, лекха,
Цуьнца оху, боккху мекха,
Иза вайна оьшуш бу:
Цунах олу доцца...

С. Яшуркаев

Баьццара ког бу сан,
Ткъа корта — клайн.
Махо и бадабой,
Дов доцуш, бов.

З. Серганова

Тледуза дош.

жи-(...)

на-(...)

жар-(...)

жим-(...)

ма-(...)

хар-(...)

ба-(...)

бо-(...)

тла-(...)

доь-(...)

чло-(...)

члу-(...)

Сан ваша Хьамид
маьждиге воьду. Цо
цигахь жамлатан ламаз
до. Цигахь цунна еса
деша ламадо.

Дийца, хлун го хьуна суьрта тлехь.

XI xI [xI]

Xy xy

axI	oxI	yxI	ixI	exI
xla	xlo	xly	xli	xle

xI	y	t	t	y	t

xI	y	p	-	s	e	l	a

xlyo	xlyт-тут	xla-ваъ
xloa	xla-ра	жарж
xloз	xlorд	хъа-нал
боз	xly-сам	xlyp-гон

Хлетал-метал хайла шуна:

Когаш лавтта бухахъ бу,
Куыйгаш хлаваэхъ ду.

Аьхка баьццара каранаш леладо,
ткъа гурахъ и каранаш охъаэгадо.

Каспи.

Тхо Каспийн хлорда тle садала дахара.
Дуккха а бераш дара цигахь. Со
хлорда чохь лийчира. Суна некадан
лемира цигахь. Суна хазахийтира сига-
ра глум а, хлордан йист а. Хлордан хи
чохь дуккха а члериь дара. Уьш члериь-
лецархоша ловцура.

Цахуург довза.

Вай садоьлуш чууьйзург хлун ю?
Вай чохь дехаш дерг хлун ю?
Хорбазна чохь хуьлуш ерш?

КІ кІ [кІ]

Ку ку

акІ	окІ	укІ	икІ	екІ
кІа	кІо	кІу	кІи	кІе

кІ	а
■	■

кІ	о	р	н	и
■	■	■	■	■

кІ	е	з	а
■	■	■	■

? кІ у д а л

? хь аь ж кІ а ш

кІа	кІе-да	кІа-жар
кІур	кІе-за	кІу-дал
кІант	кІа-жа	кІи-ра

кІа → кІа ■ ■ → кІа ■ ■ → кІа ■ ■

Стенах муълха кlorни ду?

Жлаълин — ?
Гомашан — ?
Газанан — ?
Аъттан — ?
Чен — ?
Говран — ?

Тетрадь тle схаязье, керлачу элпана буха сиз хьакха.

Кла, дладийнарг гурахь лaттa,
Клаичу лилахь сийна къaбста.

Дагардар.

Зингат, зингат, хьо мичахь ду?
Лежийн бешахь чай молуш ду.
Чай, чай, чай ду —
Чай ца кхаьчнарг — длаволуш ву.

61-гІа урок

Ю ю [йу]

Ю ю

юр | юх | юс | юз | юкъ

Ю
ю

ю	р	г	а
ю	р	г	а

юр-гІа
ю-за

кли-ра
клор-ни

юкъ
юрт

А-юб
Ю-нус

Тедуза дош.

юс-(...)
юх-(...)

ю-(...)
юр-(...)

кле-(...)
къор-(...)

Бешахь.

Тхан школан стоъмийн беш ю. Цу бешахь лежийн, кхорийн, туьркийн, бларийн, баьллийн дитташ ду. Дешархоша болх бо цу бешахь. Цхьаболчара синтарш дладов, асарш а деш, хи а туху. Кхечара кир туху диттийн гладдашна. Юнадиссий, Хадижатий хи туху синтаршна.

Бераш, арий, чуй ма дийла,
Еъна кхаьчна чилла...
(шийла)

62—63-гіа урокаш

Юь юь [йуь]

Юь юь

ЮЬХ ЮЬИ ЮЬЛ ЮЬХЬ ЮЬЗ

ЮЬ	Х	К

ЮЬ	ХЬ

юьхь
юьз-зи-на
юьс-ти-на
юьй-хи-на

юьр-тахь
юьз-на
юь-лу
юьй-лу

Хлетал-метал хайла шуна:

Дерриг дуьненна тӀе кӀайн шаршу
юьйхинарг.

Юнус.

Іуьйранна хьалххе хьалаглотту Юнус.
Ша длабоккху цо шен мотт. Таккха са-
банца юьхь юьлу, куьйгаш дуьлу.
Хлума а юий, школе воьду иза. Дика
дешархо ву Юнус.

Дийца хьайх лаций.

Хьо маца глотту хьала?
Хьалаглаьттича хлун до ахьа?
Шкоলেখь хлун до ахьа?
Школера цла маца воглу хьо?
Цавеача хлун до ахьа?
Нанна гю дой ахьа?
Буйса дла муха хьо ахьа?
Ловза хан хуьлий хьан?
Маса даьлча длавуьжу хьо?

Я я [йа]

Я я

ял

яхъ

яи

ях

яз

ян

я	й
■	■

я	й
■	■

6

я	л	х
■	■	■

Я-ха
Яхъ-я
Ю-суп
Ба-янт

ял
яй
яхъ
ял-гІу

ял-са-ма-ни
яз-до
яз-дар-хо
ял-та

ХІетал-метал хаийла шуна:

Пеша тІехъ со хуьлу,
Юург кеч а йо.
Беха тІам а хуьлу,
Куьг ца дагадо.

И куралла яла йоллу,
Делккъехь кхелли буьххье йолу
И сахьт доцчохь, сахьт а ду.
И вай юьйцург ... ю

Дайна элпаш схьакараде.

..х, ..лз, ..лт..., ..лгl..., ..зд..нг..лл.

Вайн махкахь дика ялта кхуьу. Цундела вайн мохк бевзаш бу массарна. Вай махкахь кхиадо кIа, цунах доккху дама. Шорта хьераш ю вайн махкахь.

Вайн махкахь кхиадо дуга, мукх, хьаьжкIаш. ХьаьжкIех ахьар доккху.

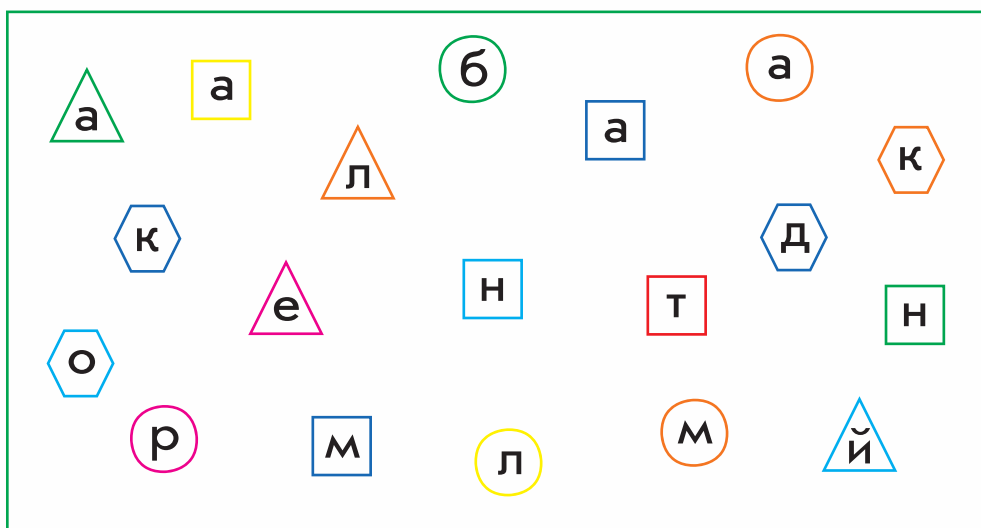

Дагахь ламае.

Хьовза, кахьар, хьовза кахьар,
Беттина мижарг буур бу,
Хьовза, кахьар, кахьар хьовза.
Кахьар, кахьар, хьовзалахь,
Ахьар дукха даккхалахь,
Гали сиха дузалахь.
Чехка, чехка хьовзалахь.
Дадас кахьар хьовзор ю,
Беттина мижарг буур бу.

Дош кагделла, схьагулде.

65—66-гіа уроках

Яь яь [йаь]

Яь яь

яьл | яьхь | яьй | яьх | яьз | яьн

яь	ш	к	а
■	■	■	■

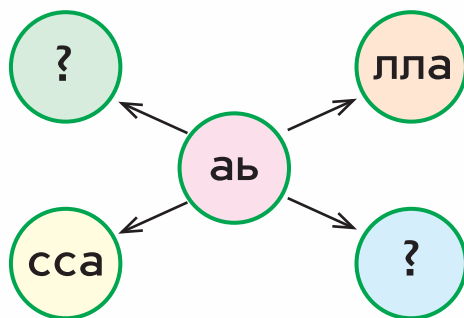

яла
яьл-ла

яр-жа
яьр-жи-на

яьс-ти-на
яьх-ки-на

яьш-ка
Яьс-си

Ломахь.

Со аьхка ломахь вара сайн дедеца.
Охашиммо жа дажадора. Жа тлехь
члогла хаза дара. Амма гуьйре
тлехьачча, цавеара со. Школехь де-
шар дладолалуш дара.

Кхолла дешнаш.

тla → тla■ → тla■ → тla■■■

67—68-гІа урокан

ЦІ ЦІ [цІ]

цІа | цІе | цІий | цІо | цІов | цІу | цІуь

цІ	овкь	а	л	о	м
■	■	■	■	■	■

цІ	а	з	а	м
■	■	■	■	■

цІа	цІе-но	цІа-зам	цІов
цІе	цІоз	цІен	цІа-но
цІий	цІу-зам	цІо-га	цІе-нош

ХІетал-метал.

ЦІена, цІена — шовда дац.
КІайн, кІайн — ло а дац.
Моз дацахь а мерза ю,
Гакина и езаш ю.

Жима Хъава.

Тхан цлено жима ду. Тхан кхо чой,
учей ю. Аса чьонаш цлена латтайо.
Нуй а хьокхуш, уйtle а цланьо аса.
Тхан кевнна оха цлен басар хъаькхна.

● Дийца, шун ца муха ду. Ахьа
цахь гуллакхаш дой?

* *
*

Могаш хьо хир ву:
Хьо цлена лелахь,
Юьхь-куьг ахь дилахь,
Цергаш ахь цланъяхь,
Кест-кеста лийчахь,
Хьайн чой цлена латтаяхь
Могаш хьо хир ву:
Хлаваъ цлена хилахь,
Адамаш дика хилахь,
Церан барт хилахь.

Хлетал-метал хайла шуна:

Ца дуьззина хъеший бу,
чуьра арабовла кор-не! дац.

Цечу гложмаш тле хевшина клайн ко-
тамаш.

Бехъелларг цанъечул, цленаниг
ларъе.

Цахуург довза.

Акхаройн паччахь лоруш дерг муьл-
ха экха ду?

Вай чохь лачу гишлойх хлун олу?

Длабуьйш болучу хохах хлун олу?

ПІ пІ [пІ]

П҃ п҃

пІе | пІа | пІаь

пІен-да	ши-на-ра	цІа-зам
пІелг	цІа-ка	пІе-рас-ка
пхьарс	пІаьлдиг	пІаьл-диг

Дагахь латтаде кІиранан денош.

**оршот шинара кхаара
еара пІераска шот кІира**

**тахана кхана лама ула
цІака селхана стомара**

ПІераскан де.

ПІераскан де бусалба нехан деза де ду. ПІераскан буса сагіна хІума яла еза. ПІераскан дийнахь бусулба нах маьждиге боьлху. Цигахь цара рузбанан ламаз а до, моллин хьехаме ла а дугІу.

Денош.

Діа ма дели **селхана**,
Деъна кхечи **тахана**.

Гала хлумнаш эца **кхана**,
Автобусахь глур ю нана.

Чепалг дийр ду нанас **лама**,
Дадас эчна дахьахь дама.

Таккха хир ду вайна **ула**, —
Алал ахьа, хлун ю була?

Ткъа цул тлаьхьа хир ду **цлака**, —
Лохьа суна цхьа хин стака.

И дладаьлча, доглу **цласта**, —
Хи ленар ду, стака ластахь.

Повгла ма е, ала цул а,
Масалгла ду це **цулла**?

Цул тлаьхьарниг — **цимока**.
Ас сайн ненан сий до-кха.

Дийца, муха длахо аха хьайн хан.

Аха хлун дира **селхана?**
Хинца хлун деш ву хьо?
Кхана хлун дийр ду аха?
Лама хлун дийр ду аха?
Пераскан дийнахь хлун до аха?
Шайн доьзалехь **шот** а, **кйира** а дла
муха хьо аша?

Хлоттаде дийцар.
Хлун деш ву клант?
Мукъачу хенахь муха ловза
лаа хьуна?

Клира.

Клира — иза ду цхъа цѐнош,
Цу чохъ хаза деха денош.
Хьалхарниг ду **оршотде**,
Цунна уллехъ **шинарде**,

Кхаара ду юккъехъ дехаш.
Клира декъар доккха дукъ ду.
Еариде уллехъ ду,
Иза суьйре цуьнца ю.

Оцу сарахъ луш ду сагла,
Мискачарна кхачош дакъа.
Деза де ду **пѐраска**,
Баккхийчарна, берашна.

Йолхалгла чохъ дѐла а лавцна,
Шоьтаде ду ирсе кхаьчна.
Ворхѐлалгла ду **клиранде**,
Вай уьш дерриш тергалде.

М. Ахмадов

Ф Ф [Ф]

фа | фо | фу | фи | фе

фаб-ри-ка
фу-раж-ка
фут-бол
туф-леш

шарф
фир-ма
фарз
ваф-ли

фор-ма
фер-ма
Фор-тан-га
коф-та

Фариза.

Сан доттагIчун це Фариза ю. Фариза дика доьшуш ю. Фариза ингалсан мотт Iамош ю. Аьхка сой, Фаризий Фортанга хи долучу гIур ю. Цигахь ловзуш дуккха а бераш хуьлу.

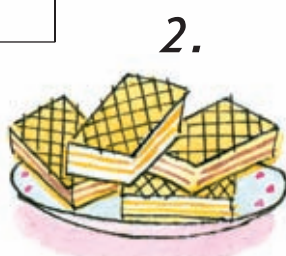
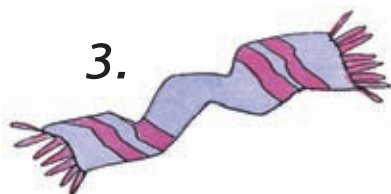

Бер дижор.

Маърша дижа, маърша глатта,
Дала делла жима кјорни.
Маърша дижа, маърша глатта,
Делан хаза жима малик.

1.	ф								
2.			ф						
3.			ф						

Ё ё [йо]

ѐ ё

ёл-ка
вер-то-лёт
шо-фёр
мон-тёр

тіоър-миг
оъз-да
гла-ла
лёт-чик

Керла шо тідеана,
Елка хаза кечйина.
Боккха седа чогла къега,
Туьтеш массо басехь лепа.
Бераш хазахеташ ду,
Ёлкин гонах ловзуш ду.

Ёлка.

Алахъя, ёлка,
Дийцахъя, ёлка:
Муха хьо хилла
Сел хаза, йоккха?

— Ёуьйранна хьалххе
Поттий, ас малхе
Маршалла лора,
Малх белалора.

Сан дашо члагарш
Стиглара эгна,
Нур лепа духар
Сийналлех тегна.

— Марша я, ёлка!
Декъала хуьлда!
Оха хьан хьомсара
Дийр ду ловзар!

Э. Мамакаев

● Дийца, муълха дезде дукхадеза хьуна.

Берашна дукха хлунда деза Керла шо?

Аша доьзалехь муха даздо Керла шо?

Дийца, суьрта тлехь хлун го хьуна.

Щ щ [щ]

ща | що | щу | щи | ще

щ	ё	т	к	а
blue	red	blue	red	blue

щёт-ка
борщ
плащ

ши-ша
ва-ша
ше-кар

дош
шар-шу

ши-ча
шов-да

Хлокху щёткица цергаш цланйо,
Ткъа хлокхуьнца цланйо бедарш.
Хлара щётка мачин ю
Иштта щётканаш — кхоъ ю.

Щётка, саба, цергийн паста!
Царах цкъа а хьо ма къаста!
Ахь и гиллакх лардахь, хьайн
Хир ю цергаш, юьхь а клайн.

Я. Султан

74-г1а урок

ы [ы]

ы

ны лы вы

в	ы	ш	к	а
■	■	■	■	■

л	ы	ж	а	ш
■	■	■	■	■

выш-ка
Гроз-ный
ве-ха
лы-жаш

нох-чо
Ар-гун
ша-хьар
Ор-га

Соьлжа-Гала.

Вайн республикин коьрта шахьар
Соьлжа-Гала ю. Суна дукхаеза вайн
гала. Иза йоккха а, хаза а ю. Иза
хlor денна кхуьуш а ю. Соьлжа-
Галахь дехаш дуккха а къаьмнаш ду:
нохчий, галглай, оьрсий, эрмалой,
глебартой. Шорта садааран метти-
гаш ю. Белхан меттигаш ю, дешаран
заведенеш ю. Соьлжа-Гала машаран
гала ю.

Длаеша, дагахь ламае.

Даймохк.

Нанас берахь дуьйна
Суна хьо марзбина.
Хьовца дагардуйцуш,
Хийла ойла йина,
Сан дай баьхна латта —
Сан ирс долу Даймохк,
Хьох кьаьстина,
Дог диллина,
Іалур ца хиллера.

М. Дикаев

Барт болучохь — беркат,
барт боцучохь — зулам.

Абат.

Ду и тамашена гІутах,
Кхочушдо цо доккха гІуллакх,
Іалашдо цо нохчийн элпаш-
Уьш дагардан тоац пІелгаш,
ХІора элпан ю шен кІара,
Цу чуьра и далац ара.
ХІора элпан ду шен амат-
Олу цунах, бераш,

М. Ахмадов

Дагахь Іамае алфавит.

А а Аь аь Б б В в Г г
Гі гі Д д Е е Ё ё Ж ж
З з И и Й й К к Кх кх
Къ къ Кі кі Л л М м Н н
О о Оь оь П п Пі пі Р р
С с Т т Ті ті У у Уь уь
Ф ф Х х Хь хь Хі хі Ц ц
Ці ці Ч ч Чі чі Ш ш
Щ щ ъ ы ь Э э Ю ю
Юь юь Я я Яь яь І і

А а А̣ а̣ Ъ ъ В в Т т
 Т̣ т̣ Д д Е е Ё ё Ж ж
 З з И и Ы ы К к К̣ к̣
 К̣̣ к̣̣ К̣̣̣ к̣̣̣ Л л М м Н н
 О о О̣ о̣ П п П̣ п̣ Р р
 С с Т т Т̣ т̣ У у У̣ у̣
 Р̣ р̣ Х х Х̣ х̣ Х̣̣ х̣̣ Ц ц
 Ц̣ ц̣ Ч ч Ч̣ ч̣ Ш ш
 Щ щ Ъ Ы Ь Э э Ю ю
 Ю̣ ю̣ Я я Я̣ я̣ Ї ї

Мукъа а, мукъаза а аьзнаш.

ПаргІат алалуш уьш ду,
Мукъам цаьрца шорта бу,
Нохчийн маттахь уьш ткъаессна ду,
Церан цІе мукъа аьзнаш ю.

а - а - а - а

Жима кІорни дІадижа.

ā - ā - ā - ā

Ваха школе воьдуш ву.
Дукха вāха иза.

у - у - у - у

Жима Хъава йоьлхуш ю.

ū - ū - ū - ū

Ўрамехула йогІу.

аь - аь - аь - аь

Аьхке берашна езаш ю.

уь - уь - уь - уь

Ама уьстагІ ловхуш ю.

о - о - о

Мел дика доьшу цо.

о̄ - о̄ - о̄

До̄гла даккхале схьакхочу и.

и - и - и

Аса мелира Орган-хи.

оь - оь - оь - оь

Оьзда хилалаш массо.

ы - ы - ы

Соьлжа хи тle глур ду вай.

э - э - э

Эса эсала дара.

Мукъачара мукъамаш локху,
Зевне хаза эшарш йоху.
Цаьрца узам бало,
Цаьрца илли алало.
Нохчийн мотт цара хазбо,
Дикачу дагца глиттаво.

Уьш мукъамаш кхуллаш дац,
Мукъачаьрций бен лелаш дац.
Мукъачаьрца уьш ду мукъаме,
Кхулла цара дешнаш.
Нагахь мукъа аз
Цуьнца дацахь,
Йоккху гловга,
Хуьлу зов.

Дла а деша, дагахь а латтаде.

Нохчийн маттахь **15 мукъа** элп ду,
19 аз а ду.

Хокху элпаша ши аз билгалдо:

е - йэ, ё - йо, ю - йу, юь - йуь,
я - йа, яь - йаь.

15 шалха элп ду нохчийн маттахь:

аь, гI, кх, къ, кI, оь, пI, тI, уь, хь, хI,
цI, чI, юь, яь.

Оьрсийн маттахь доцуш элп ду нох-
чийн маттахь — **I**.

Нохчийн маттахь тIеэцначу дешнаш-
кахь бен ца яздо элпаш: **ё, ф, щ, ы.**

Муха йийца еза шеран хенаш.

Дийца, шеран хенаш евзий хьуна.
Хабий хьуна шеран маса бутт бу?

ДIа а еший, дагахь Iамае.

январь — кхолламан
февраль — балабоссаран
март — биэкарг
апрель — охана
май — селин
июнь — асаран
июль — хьаьттан
август — овхаран
сентябрь — тов
октябрь — эсаран
ноябрь — лахьан
декабрь — пегIойн

Дийца, оцу дешнаша хIун билгалйо.

Iа бIаьсте аьхке гуьйре

Даеша стихотворенийн кийсакаш.

Іа. Даккхий чимаш долуш
Тийна, паргіат доггу ло.
Ткѡа бераш, шаьш ца кїадлуш,
Салазаш тїехь хехкало...

Бїаьсте кхечи зазїелла,
Дїа ма-делли шийла Іа,
Схїа ма кхечи бовха малх,
Шаш а бевли бешна дїа.

Схьакхечи тов хыйзо аьхе,
Даяха баьццара баьсте.
Малх, сарралц лаьршашкахь кхехкий,
Ций а луш, дуьненах къаьста...

Кетла йовсси йовза гуьйре,
Бешахь месала мотт билла.
Хлуттут екац, шийла луьйре
Гуци луьллу хлоз хилла...

**Хаттарна жоп муха дала деза:
иза мила ву? и хІун ю?**

ХІара Хьаьлимат ю. ХІара Хьасан ву.
Цара нохчийн мотт Іамабо.

По де хаттаршна жопаш дала: иза
мила ву? и хІун ю?

ХІара нана ю.

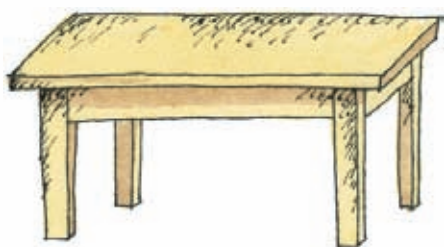
ХІара дада ву.

Хлара цициг ду.

Хлара цла ду.

Хлара стол ю.

Хлара глант ду.

Хлара ламат ю.

Хлара эса ду.

Дешнаш шина тобане декъа.

Мила? йол, ...

Хлун? цициг, ...

Адамаш билгалдеш долучу дешнаша нохчийн маттахь жоп ло мила? бохучу хаттарна.

Диалог хлоттае.

- Тимур, мила ву суьрта тӀехь верг?
- Уьш сан да а, нана а ду
- Нанна юххехь верг мила ву?
- Нанна юххехь ...
- Дена юххехь верг?
- ...?

Суьрте хьобжуш дийца. Хьайн клас-серчаьрга хатта: *Иза мила ву (ю)?*:
Хлун ю?

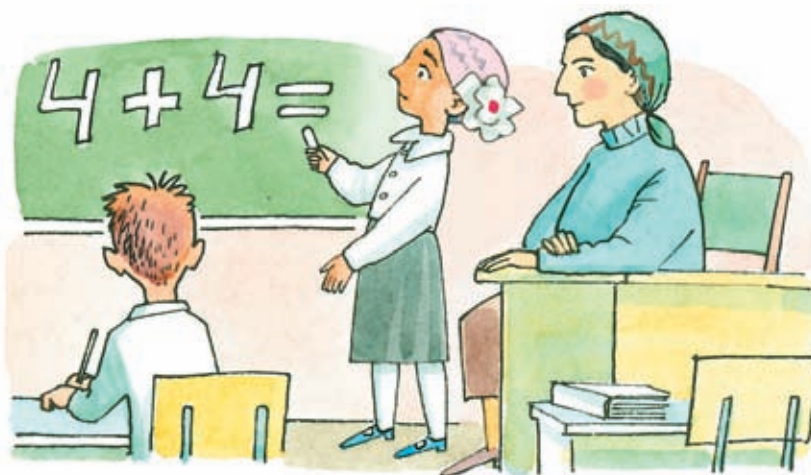
Суьрта тлєра хлор а хлуманан цлє
яккха. И дешнаш тетрадь тлє
длєязде.

Муха хатта деза: ХІун деш ду? Оцу хаттарна жоп далар.

Аса йоьшу.
Ахьа йоьшу.
Цо йоьшу.
Оха йоьшу.
Аша йоьшу.
Цара йоьшу.

Аса дуьйцу.
Ахьа дуьйцу.
Цо дуьйцу.
Оха дуьйцу.
Аша дуьйцу.
Цара дуьйцу.

Бераша хІун до?

Цара доьшу, яздо, ладугІу, дуьйцу.

Хийца дешнаш ладугІу, яздо.

Аса ..., ахь ..., цо ..., вай ...,
аша ..., цара ...

 Хъайн классерчаьрга хатта, уьш хлун деш бу, церан жьопаш айхъа ала, уьш тептар тле дlаязде.

Хlара тхан класс ю. Нохчийн меттан урок ю дlайоьдуш. Хъехархочо Марьям Абдурахмановнас тхуна туьйра доьшу. Уьн хьалха лавтташ ю Совбика. Цо дlаяздо тlедиллар. Бераша массара а ладугlу хъехархочуьнга. Тхуна дукха-еза нохчийн меттан урок.

Жоп ло хаттаршна:

Бераш хлун деш ду?
Хлун деш ву клант?
Хлун деш ю йол?

Ойла ей, тлеязде оьшуш долу дош.

Шкоlexь тхо тийна...
Урокехь ...
Музыка ламош ...
Делкъана...

*Гюьнна дешнаш: хевшина ла, эшарш
лоькху, ладуглу, дуьйладала глур ду.*

Мила ю хьан хьехархо?
Цо хлун ламадо шуна?
Муьлха урок еза хьуна?
Хлун ламадо ахьа цу урокехь?
Мила хила лаьа хьуна?

**Довзар муха хила деза.
Цей, фамилий муха хуур ю.**

Маршалла ду шуьга! Сан це Хеда ю. Хакимова ю сан фамили. Сан ворхI шо ду. Сан ненан це Асмаъ ю. Сан ден це Адам ю. Сан ши ваша ву. Аслан а, Майрбек а ю церан цIерш.

Хаттарш ло, жoъпаш ло.

— Вовшийн довза вай! Хъан це муха ю?

— ...

— Хъан ненан це муха ю?

— ...

- Хъан ден цѣ муха ю?
- ...
- Вежарий я йижарий буй хъан?
- ...
- Цѣран цѣрш муха ю?
- ...
- Хъан фамили муха ю?

- Схъада шайн доьзалан сурт.
Хъайх лаьцна дийца. Хъайн доьзалх
лаций дийца.

Ненан маттахь баркаллин дешнаш.

Баркаллин дешнаш:

**БАРКАЛЛА, ДОККХА БАРКАЛЛА,
ДЕЛА РЕЗА ХУЪЛДА.**

ХІокху суьрташ тІехь долучух лавц-на, дийцар хІоттаде.

Дийца, муьлха дешнаш коьрта ду ала мегар ду. Иштта дешнаш ала. ХІун билгалдоккху цара? Хьайн ненан маттахь баркаллин дешнаш дийца.

 Боккха толам бара доьналла долучу Барсика мукадехкана тлехь баьккхи-нарг. Цу суьрто инзардаьхнера бераш:

— Ва-а, Барсик, децина ма хаза а хетар ду ахьа цунна бекхам бина! Дела реза хуьлда хьуна, ма майра пису а хилла хьо! Ма дика ду хьо тхан долуш! Баркалла хьуна!

МостагӀчунна ша бекхам барна, шех тоам бина Iара Барсик. Цкъа берашка хьожуш, тлаккха шена хьалха Iуьллучу дехке хьожуш.

Аша диний цхьанна а ҫло?
Шуна аьллий баркаллин дешнаш?
Муха ала деза баркаллин дешнаш?
Муха жоп дала деза шена баркалла
аьлча?

Дјаязде дешнаш.

*Баркалла, доккха, баркалла,
Дала реза хуьлда, де дика
хуьйла хьан, де дика дойла
хьан.*

Дийца, суьрта тлехь хлун го суна.

**Маса шо ду хьан хаттар муха
хІоттор ду, цунна жоп муха
дала деза.**

 ХІара Соипова Хьаван доьзал бу. ХІара да ву. Хьехархо ву иза. Ткье шийтта шо ду цуьнан. ХІара нана ю. Цуьнан ткье ялх шо ду. Нанна юххехь верг Ислам ву. Пхи шо ду цуьнан. Ткьа хІокху доьзалехь массарел жиманиг — Хьаван йиша Хеда ю. Цхьа шо ду цуьнан. Юьртахь дехаш ду Хьаван дедай, денаний. Цу шиннан дуккха а шераш ду. Иштта боккха доьзал бу Хьаван.

Хъайца цхъана классехъ болучаьрга хатта церан маса шо ду. Маса шераш кхаьчна хъан доттагийн йижарийн а, вежарийн а?

Даязде, маса шо ду хъан, хъан денан, деден, хъан вежарийн а, йижарийн а.

Хлетал-метал.

Іуьйрана — беа кога тлехъ,
делкъана — шина кога тлехъ,
суьйрана — кхаа кога тлехъ.

Воккханиг я жиманиг муьлха ву муха ала деза.

Ислам жима ву. 4 шо ду цуьнан. Амнат цІе йолуш йиша ю цуьнан. Иза цул 3 шо йоккха ю. 7 шо ду цуьнан. Исламан а, Амнатан а воккхаха волу ваша Апти ву. Цуьнан 10 шо ду.

Исламал маса шо воккха ву Апти? Амнатал маса шо вокха ву Апти?

Шен доттагІ волучу Ибрахімал жима ву Іаьмир. Ибрахіман 11 шо ду, ткъа Іаьмиран 10 шо ду.

Ибрахімал маса шо жима ву Іаьмир?

Сан	воккха		1 шо
ваша	жима	сол	2, 3, 4 шо
доттагІ			5—20 шо

Сан	йоккха		1 шо
йиша	жима	сол	2, 3, 4 шо
доттагI			5—20 шо

ДIаеша диалог ролашкахь.

Седа: Хьасан, дийцахьа хьайн вежарех а, йижарех а лаций. Царел маса шо жима я воккха ву хьо?

Хьасан: Сан ши йиша а, цхьа ваша а ву. Сан йоккхаха йолу йиша Йисита сол 7 шо йоккха ю. Цуьнан I4 шо кхаьчна. Сан ваша Эми сол 3 шо воккха ву. Цуьнан 10 шо ду. Сол жимаха йолу йиша Зураъ сол 1 шо жима ю. Цуьнан 6 шо кхаьчна.

Седа: Ткъа хьан маса шо ду?

Годе Седина!

Дийца, хьан буй вежарий а, йижарий а. Уьш хьол кегий я баккхий бу?

ДIаязде цунах лаций.

Шен школах лаяцна муха дийца деза.

Іайнаъ, Іумар, Хьамид, Совдат а — хьалхарчу классан дешархой бу. Номер 42 йолучу школахъ доьшуш бу уьш. ХІор денна цара Іамабо ненан мотт, математика, ешар, оьрсийн мотт.

Суртдилларан урок чІоІа дукхаеза Іайнаана. Йишлакхаран урокахъ самукъадолу Совдатан, ткъа Хьамид, Іумар физкультуран урок езаш ву. Номер 42 йолу школа — керла, хаза ю. Цуьнан кхоъ гІат ду, даккхий кораш, сирла чоьнаш а. Нохчийн меттан хьехархочо уьн тІе дІаяздира:

— Тхан школа уггар хазачех ю.

Дийца, муьлхачу классехь доьшуш ду бераш.

Хьан школа муьлха ю?
Муьлха урок еза хьуна?

Хьайн школах лаций язде.

Сан школа ю (мичахь?)... .

Со доьшуш ву ... классехь.

Сан хьехархочун цле ю ...

Аса хлор дийнахь ламадо ...

Суна дукхаеза урок ю ..., хлунда аьлча ...

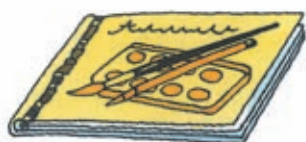
Дладеша дешнаш. И дешнаш юкъя а далош, 3 предложени хлоттае.

Дешархо, хьехархо, хьалхара клас-сан дешархо, парта, у, тептар, ламат, класс, кьолам, тлоьрмиг.

Винчу (йинчу) денца декъал муха бан бежа доттагій.

 Тахана Яхитин а, Вахитин а дина де ду. Іуьйранна церан доттагій «Совглаташ» це йолучу туькана бахара. Цара Яхитиний, Вахитиний совглаташ ий-цира.

Ловза вай. Яхитина а, Вахитина а эцна совглаташ караде.

Іусман доттаглаша иштта декъалви-
ра:

Вахита: Хьоме Іусман! Аса декъалво
хьо винчу денца, хьан могашалла хила
а, ахьа дика деша а лаьа суна.

Вахитас Іусманна буьрка елира.

Заур: Хьоме Іусман! Суна хаьа хьо
книжкаш дукхаезаш хилар. Аса дика
книжка ло хьуна — «Ловзуш, Іема».
Ас декъалво хьо!

Дийца, доттаглаша Іусман муха
декъалвира.

ХІун елира Іусманна? Доттаглаша
муха дешнаш элира цунна?

Йисама доттаглаша кху кепара
декъалйира.

Зара: Хьоме Йисама! Аса декъалйо
хьо йинчу денца, дика мел дерг хьуна
хуьлийла лаьа суна.

Зарас Йисамина тайниг елира.

Лиза: Хьоме Йисама! Аса декъалийо хьо йинчу денца! Ирс, дуккха хазахетарш хьуна хуьлийла лаба суна! ХIара къоламаш а, альбом а хьан керлачу суьрташна деъна аса.

Муьлха совгIат деза хьуна?

Муха дийца деза хІума муьлхачу басахь ю.

Цхьана хенахь, бІаьста.

Иза дара бІаьста. Цхьана Іуьйрана
Ахьмад шен жІалица Гудрица парке
ловза вахара.

Ма хаза дара бІаьста паркехь! Малх
къегара, олхазарш декара, бай тІехь
лепара цІен, можа, бедо-сійна басахь
зезагаш. Ахьмадна цигахь гира...

ХІаваэхула тІомалелаш полларчий
дара: цІен, бедо-сійна, можа, Іаьржа.
Царна цІаьххьана доккха баьццара олха-
зар гира. ХІун дан деза? Царна дагаде-
ара. ЦІен полла розина тІехиира, можа
полла – алцІензамна, бедо-сійна – сен-
даргана. Амма Іаьржа полла хІун дан
деза ца хууш бисира. ЦІаьххьана цунна
гира жІаьла Гудри. Иза дара Іаьржачу
басахь. Гудрина тІехиира полла.

«Мичахь ду полларчий?» – ойлайира
олхазаро. Ахьмада, олхазаре а, пол-
ларчашка а хьаьжна, элира: «Гудри,
ма хьекъале полларчий ду уьш! Хьо а
ду хьекъал долуш жІаьла».

? Жоп ло хаттаршна.

Хлун гира Ахьмадна?
Стенах кхераделира полларчий?
Хлун дира цара?
Олхазарна полларчий карийрий?
Хлун элира Ахьмада?

Хлетал-метал.

Баьццара бос – длагло.
Можа бос – хьяжа.
Цен бос – саца!

Аьхка – мокха,
лай – клайн!

Хлиттае предложенеш хлокху моделашца.

Хлара полла $\left\{ \begin{array}{l} \text{цен} \\ \text{бедо-сийна} \\ \text{можа} \end{array} \right.$ $\left\{ \begin{array}{l} \text{басахь.} \end{array} \right.$

хлара кьолам $\left\{ \begin{array}{l} \text{баьццара} \\ \text{сийна} \\ \text{цен} \end{array} \right.$ $\left\{ \begin{array}{l} \text{басахь.} \end{array} \right.$

Шен пачхьалкхах лаьцна мухадийца деза.

Росси — Нохчийчоь.

Вай Россехь Iаш ду. Росси иза йоккха пачхьалкх ю. Россехь дукха хиш, Iаьмнаш, хIордаш, аренаш, хьаннаш, гIаланаш, ярташ ю. Россехь дуккха а республикаш ю. Россин коьрта шахьар Москва ю. Вайн республика Нохчийчоь ю. Нохчийчоь сан сийлахь Даймохк бу. Вайн мохк хаза а, самукъане а бу. Республикин коьрта шахьар — Соьлжа-Пала ю. Вайн Даймахкахь лекха лаьмнаш, хиш, Iаьмнаш ду. Вай массо а декхарийлахь ду Даймехкан Iалам лардан, къаьмнийн барт чIагIбан.

Дийца, лаам хлунда лардан деза.
Да а еший, дагахь ламае.

Хьоме мотт.

Хьюьнан тийналлах, татолийн зевнаца
Сан даг чохь мукъам бинарг ю Русь.
Аса дозалла до цуьнан аьхначу маттах,
Цуьнан поэзех а дозалла до.

М. Паранук

Дийца, хьо мичахь вехаш ву.

Со Россехь вехаш ву, со Россин
вахархо ву. Сан республика ю-... .
Сан республикин коьрта глала ю-... .
Со вина глала (сан юрт, сан клотар, сан
эвла) ю-... . Суна дукхабеза сайн Дай-
мохк, сайн хьоме латта, сайн пач-
хьалкх.

Чулацам

1-ра урок. Вайн школа. Школе воьдуш	4
2-гла урок. Вайн цла. Цлахь	6
3-гла урок. Іаламехь. Де-буьйса а, церан хенаш а	8
4-гла урок. Цлахь кхобу дийнаташ. Акха дийнаташ	10
5-гла урок. Туьйранаш дуьйцу, цаьрга ладуглу	12
6-гла урок. Библиотекехь. Хлун ду «диканиг» а, «вониг» а	16
7-гла урок. Стоьмаш. Хасстоьмаш	18
8-гла урок. Дагардар. Дагардан Іема	20
9-гла урок. Юкъара дешнаш. Цхьаъ а, дуккха а	22
10-гла урок. Беснаш	24

11-гла урок.	А а [а]	26
12-гла урок.	М м [м]	28
13-гла урок.	У у [у]	30
14-гла урок.	О о [о]	32
15-гла урок.	И и [и].	34
16-гла урок.	Л л [л]	36
17-гла урок.	С с [с].	38
18-гла урок.	Р р [р]	40
19-гла урок.	Х х [х].	42
20-гла урок.	Б б [б]	44
21-гла урок.	Д д [д]	46
22-гла урок.	Е е [э], [йэ].	48
23-гла урок.	Н н [н]	50
24-гла урок.	Т т [т]	52
25-гла урок.	В в [в]	54
26-гла урок.	З з [з].	56
27-гла урок.	Й й [й]	58
28-гла урок.	К к [к].	60
29-гла урок.	П п [п]	62

30-гла урок. Э э [э]	64
31-гла урок. Ш ш [ш]	66
32-гла урок. Ц ц [ц]	68
33—34-гла урокаш. І і [і]	70
35-гла урок. Ъ [—]	73
36-гла урок. Ъ [ъ]	75
37-гла урок. Хъ хъ [хъ]	77
38—39-гла урокаш. Кх кх [кх]	79
40—41-гла урокаш. Къ къ [къ]	82
42-гла урок. Г г [г]	84
43—44-гла урокаш. Гі гі [гі]	86
45—46-гла урокаш. Аь аь [аь]	88
47—48-гла урокаш. Оь оь [оь]	90
49—50-гла урокаш. Уь уь [уь]	93
51-гла урок. Ч ч [ч]	96
52—53-гла урокаш. Чі чі [чі]	99
54—55-гла урокаш. Ті ті [ті]	101
51-гла урок. Ж ж [ж]	104
57—58-гла урокаш. Хі хі [хі]	107

59—60-гла урокаш.	Кl кl [кл]	109
61-гла урок.	Ю ю [йу]	111
62—63-гла урокаш.	Юь Юь [йуь]..	113
64-гла урок.	Я я [йа]	116
65—66-гла урокаш.	Яь яь [йаь]	119
67—68-гла урокаш.	Цl цl [цl]	121
69—70-гла урокаш.	Пl пl [пл]	124
71-гла урок.	Ф ф [ф]	128
72-гла урок.	Ё ё [йо]	130
73-гла урок.	Щ щ [щ]	133
74-гла урок.	Ы [ы]	134
75-гла урок.	Абат	137
76-гла урок.	Мукъа а, мукъаза а аьзнаш	140
77-гла урок.	Муха йийца еза шеран хенаш	143
78-гла урок.	Хаттарна жоп муха дала деза: <i>иза мила ву? и хlун ю?</i>	146
79-гла урок.	Муха хатта деза: хlун деш ду? Оцу хаттарна жоп далар	150

- 80-гӀа урок. Довзар муха хила деза.
Цей, фамилий муха хуур ю. 153
- 81-гӀа урок. Ненан маттахь баркаллин
дешнаш. 155
- 82-гӀа урок. Маса шо ду хьан хаттар
муха хӀоттор ду, цунна жоп муха дала
деза 158
- 83-гӀа урок. Воккханиг я жиманиг
муьлха ву муха ала деза 160
- 84-гӀа урок. Шен школах лаьцна муха
дийца деза 162
- 85-гӀа урок. Винчу (йинчу) денца
декъал муха бан беза доттагӀий. . . 164
- 86-гӀа урок. Муха дийца деза хӀума
муьлхачу басахь ю. 167
- 87-гӀа урок. Шен пачхьалкхах лаьцна
муха дийца деза. 169

